

КЫРГЫЗ БАНКЫ

2022-жылдын IV чейреги үчүн акча-кредит саясаты жөнүндө отчет

**Бишкек
2023-жылдын февраль айы**

Акча-кредит саясаты жөнүндө отчет Улуттук банк тарабынан чейрек сайын жарыяланып турат. Инфляциянын негизги факторлорун иликтөөлөргө жана болжолдоолорго, ошондой эле тышкы чөйрөдөгү жана Кыргыз Республикасындагы экономикалык жагдайдын өнүгүүсүнө баа берүүлөргө негизделген акча-кредит саясаты боюнча Улуттук банктын чечимдери жөнүндө коомчулукка маалымат берүү отчеттун максаты болуп саналат.

Кыргыз Республикасындагы акча-кредит саясаты

Тиешелүү акча-кредит саясатын жүргүзүү аркылуу баа туруктуулугуна жетишүү жана аны колдоого алуу **акча-кредит саясатынын максаты** болуп саналат.

Акча-кредит саясатынын негизги инструменти – Улуттук банктын эсептик чени. Жүргүзүлүп жаткан акча-кредит саясатын өркүндөтүү жана натыйжалуулугун арттыруу максатында, 2014-жылы Улуттук банк акча-кредит саясатынын жаңы негизине өткөн, ага ылайык Улуттук банктын эсептик чени акча рыногундагы каражаттар наркынын көрсөткүчү болуп саналат. Акча-кредит саясатынын операциялык багыты катары акча рыногунун кыска мөөнөттүү пайыздык чендери эсептелет. Жаңы негизге өтүү максаты катары банктар аралык кредиттик ресурстар рыногун өнүктүрүүгө жана экономиканын реалдуу секторун колдоого багытталган акча-кредит саясатынын пайыздык каналынын ишинин таасирин күчөтүү саналат.

Акча-кредит саясатынын сандык көрсөткүчү – инфляцияны орто мөөнөттүү мезгилде 5-7 пайыз чегинде кармап туруу. Акча-кредит саясатын иштеп чыгуу жана аны ишке ашыруу Акча-кредит саясатынын орто мөөнөттүү мезгилге каралган негизги багыттарынын алкагында жүзөгө ашырылат.

Улуттук банктын акча-кредит саясаты келечекке багытталган саясат болуп саналат, анткени, акча-кредит саясаты жагында кабыл алынган чечимдердин өлкөнүн негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөрүнө таасири белгилүү бир лаг менен жүргүзүлөт. Акча-кредит саясаты Кыргыз Республикасында жана тышкы чөйрөдө экономикалык жагдайдын өнүгүшү боюнча макулдашылган жана экономикалык жактан негизделген болжолдоолордун натыйжасында алынган, кыска мөөнөттүү жана орто мөөнөттүү мезгилдерге каралган инфляция боюнча болжолдоолордун негизинде иштелип чыгат.

Коммуникациялык саясат Улуттук банктын акча-кредит саясатынын негизги инструменттеринин бири болуп саналат. Калкка маалымат берүү жана тиешелүү инфляциялык күтүүлөрдү калыптандыруу максатында, Улуттук банк тарабынан үзгүлтүксүз негизде пресс-релиздер чыгарылып, акча-кредит саясаты маселелери боюнча пресс-конференциялар өткөрүлүп турат. Улуттук банктын өлкөдөгү күндөлүк жана күтүлүп жаткан макроэкономикалык жагдай боюнча баа берүүсү Акча-кредит саясаты жөнүндө отчетто ар бир чейректин үчүнчү айынын башталышында жарыяланып турат. Улуттук банк Башкармасынын эсептик чен өлчөмү маселеси боюнча отурумдарынын графиги банктын расмий интернет-сайтында жарыяланат.

2022-жылдын IV чейреги үчүн акча-кредит саясаты жөнүндө отчет Улуттук банк Башкармасынын 2023-жылдын 28-февралындагы № 2022-П-07/13-1-(ДКП) токтому менен жактырылган.

Мазмуну

1-глава. Тышкы чөйрө	5
1.1. ЕАЭБге мүчө өлкөлөрдүн жана соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн экономикалык өнүгүүсү.....	5
1.2. Дүйнөлүк товардык-чийки зат рыноктору	9
2-глава. Макроэкономикалык өнүгүү	12
2.1. Товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр рыногунда суроо-талап жана сунуш	12
2.2. Тышкы сектор	16
3-глава. Акча-кредит саясаты	18
3.1. Акча-кредит саясатын ишке ашыруу	18
3.2. Финансы рыногунун инструменттери	20
3.3. Монетардык индикаторлор динамикасы	24
4-глава. Инфляция динамикасы	26
4.1. Керектөө баа индекси.....	26
4.2. Болжолдоону факты менен салыштыруу	27
5.2. Орто мөөнөткө каралган болжолдоо	30
1-тиркеме. Негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөр	34
2-тиркеме. Глоссарий.....	35
3-тиркеме. Кыскартуулар тизмеси.....	37

Резюме

Жогорку деңгээлдеги инфляциянын сакталышы, пайыздык чендердин өсүшү, инвестициялардын кыскарышы жана тышкы соода операцияларынын мүнөзүнүн өзгөргөндүгүнө байланыштуу товарларды берүү байланышынын үзүлүшү алкагында **дүйнөлүк экономика басандоосун уланткан**. Көпчүлүк өлкөлөрдө инфляциянын жылдык көрсөткүчтөрү борбордук банктардын инфляция боюнча орто мөөнөттүү көрсөткүчтөрүн жогорулатуу менен жогорку деңгээлде белгиленген, бул өз кезегинде, монетардык шарттардын катуулатылышына түрткү болгон. ФАО баа индекси 2022-жылдын биринчи жарымында белгиленген эң жогорку мааниден акырындап төмөндөө тенденциясы менен кыйла жогорку деңгээлде сакталып калган.

Кыргыз Республикасынын ИДӨсүнүн өсүш арымы күткөндөгүдөн жогору түптөлгөн. 2022-жылдын жыйынтыгы боюнча ИДӨнүн өсүшү 7,0 пайызды, ал эми Кумтөр алтын кен казып алуу ишканаларын эске албаганда – 5,9 пайызды түзгөн. Экономиканын негизги тармактары өндүрүштүн өсүшүн көрсөткөн, мында кыйла өсүш өнөр жайда, курулушта, айыл чарбасында жана кызмат көрсөтүүлөр секторунда белгиленген. Ички суроо-талаптын, анын ичинде эмгек акынын өсүшүнө байланыштуу жогорулашы, өлкөдө экономикалык жигердүүлүккө колдоо көрсөттү. Өлкөнүн мамлекеттик бюджетине салыктык түшүүлөрдүн алгылыктуу көрсөткүчтөрү бюджеттик чөйрөнүн кызматкерлеринин эмгек акыларынын, жөлөк пулдардын жана пенсиянын өсүшү натыйжасында, анын чыгаша бөлүгүнүн көбөйүүсү менен текшилениди.

Өлкөнүн соода балансы импорттук берүүлөрдүн өсүшү менен мүнөздөлгөн. Өлкөнүн соода балансынын тартыштыгы 2022-жылдын IV чейрегинде 1 623,1 млн АКШ доллары өлчөмүндө түптөлүп, 2021-жылдагы ушу сыяктуу көрсөткүчтөн 55,7 пайызга жогору болгон. Тышкы соода жүгүртүүнүн көлөмү 56,6 пайызга көбөйүү менен 3,2 млрд АКШ долларын түзгөн.

Кыргыз Республикасында инфляция, мурдагыдай эле тышкы факторлордун таасирлерине ийкемдүү бойдон калган. 2022-жылдын биринчи жарым жылдыгында белгиленген, дүйнөлүк азык-түлүк товарларына баанын кескин жогорулашынын калган таасирлери, ошондой эле 2022-жылдын февраль-март айларындагы алмашуу курсунун кескин өзгөрүүсүнүн таасири жана эмгек акынын жогорулашы инфляция көрсөткүчүнө да таасирин тийгизүүнү улантып келген. Отчеттук жылдын декабрь айындагы жылдык инфляция 14,7 пайыз деңгээлинде түптөлгөн, ошону менен бирге эле 2022-жылдын IV-чейрегинде инфляция жылдык мааниде 15,0 пайызды түзгөн (2022-жылдын IV чейреги/2021-жылдын IV чейреги).

Бул шарттарда акча-кредит саясатынын жүргүзүлгөн курсу Кыргыз Республикасынын экономикасындагы инфляцияга түрткү берүүчү факторлорду чектөөгө багытталган. Монетардык сектордо үстөк ликвидүүлүк негизинен 2022-жыл бою топтолгон таасирлердин натыйжасында жогорку деңгээлде сакталып турган. Бул фактор акча рыногунун катышуучуларынын инвестициялык аракеттерине таасирин тийгизген, натыйжада, рынок катышуучулары Улуттук банктын арылтуу инструменттерине артыкчылык беришкен. Суроо-талаптын олуттуу жогорулашынан улам, акча рыногунун кыска мөөнөттүү чендеринин төмөндөөсү байкалган. Мында чен негизги чендин айланасындагы пайыздык чектин чегинде өзгөрүп турган. Банк системасында депозиттик база жана кредит портфели өсүшүн уланткан. Узак мөөнөттүү мамлекеттик баалуу кагаздар кыска мөөнөттүүгө караганда инвесторлор үчүн кыйла өтүмдүү болушун уланткан.

Ички валюта рыногунда айрым мезгилдерде тышкы факторлордун таасиринин күчөшүнөн улам, чет өлкө валютасына суроо-талаптын анын сунушунан артышы байкалган. Бул шарттарда отчетту чейрек ичинде Улуттук банк алмашуу курсунун кескин өзгөрүүсүн текшилөө максатында 202,2 млн АКШ доллары суммасында накталай эмес формада чет өлкө валютасын сатуу боюнча валюта интервенцияларын жүргүзгөн.

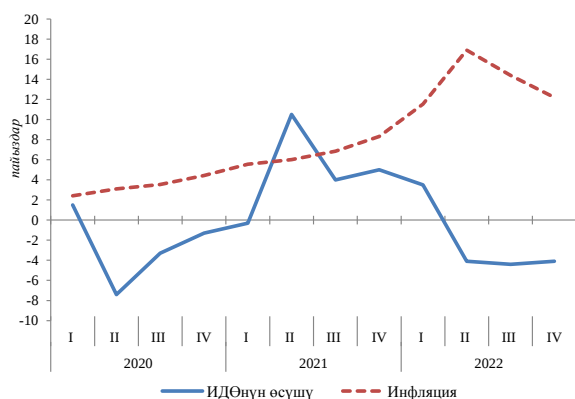
1-глава. Тышкы чөйрө

1.1. ЕАЭБге мүчө өлкөлөрдүн жана соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн экономикалык өнүгүүсү

Дүйнөлүк экономиканын басаңдашы уланууда. АКШда жана Кытайда экономиканын бир аз өсүшү белгиленген, бирок Кытайдын макроэкономикалык көрсөткүчтөрү начарыраак. ЕАЭБге мүчө мамлекеттерде ИДӨнүн өсүш арымынын ар багыттагы динамикасы белгиленүүдө: Россияда жана Беларусияда төмөндөө байкалса, Казакстан менен Арменияда алгылыктуу динамика катталган. Дүйнөлүк инфляция көп жылдык максимумду көрсөттү. Баанын өсүшүнүн тездеши дээрлик бардык каралып жаткан өлкөлөрдө белгиленген, ошону менен бирге эле Россияда, Арменияда жана Беларусияда инфляциялык басымдын бир аз төмөндөөсү белгиленген.

Россия

1.1.1-график. Россияда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Россия Федерациясынын Экономиканы өнүктүрүү министрлиги, «Блумберг» МА, Росстат

тармагы менен камсыз болгон.

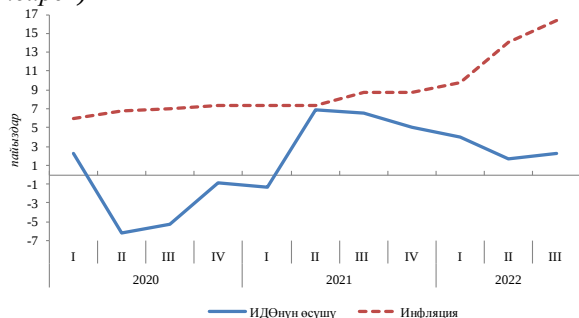
Россияда инфляциянын акырындап басаңдашы уланууда. 2022-жылдын декабрь айында 2022-жылдын ноябрь айындагы 12,0 пайыздан кийин 11,9 пайызга чейин төмөндөгөн. Инфляциянын жылдык көрсөткүчүнө негизги салымды 2022-жылдын жазында баанын кескин жогорулашынын таасирлери кошкон, ал эми ушул эле жылдын май айынан тартып инфляция 7,5 пайызга төмөндөгөн. Россия банкы белгилегендей, калктын жана бизнестин инфляциялык күтүүлөрү төмөндөгөн, бирок жогору деңгээлде сакталып турат. Керектөө жигердүүлүгүнүн калыбына келүү белгилери байкалган. Бул шарттарда Россия банкы негизги ченди 7,5 пайыз деңгээлинде сактап туруу чечимин кабыл алган. Жөнгө салуучунун болжолдоосу боюнча жүргүзүлүп жаткан акча-кредит саясатын эске алганда, жылдык инфляция 2023-жылы 7,0 пайызга чейин төмөндөйт жана 2024-жылы 4,0 пайызга жакын чекте түптөлөт.

Казакстан

Казакстан экономикасы өсүш арымынын жогорулагандыгын көрсөткөн. Отчеттук жылдын январь-декабрь айларында Казакстан ИДӨсү өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда, реалдуу мааниде 3,2 пайызга көбөйгөн.

ИДӨ динамикасына мунайдан башка секторлор негизги алгылыктуу салым кошушкан. Курулуш 9,4 пайыз, ошондой эле дан эгиндеринин рекорддук түшүмүнүн алкагында айыл чарбасы 9,1 пайыз чегинде эң жогорку өсүштү көрсөтүшкөн. Кызмат көрсөтүүлөр секторунда соода, транспорт жана байланыш тармактарынын эсебинен өсүш белгиленген.

1.1.2-график. Казакстанда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

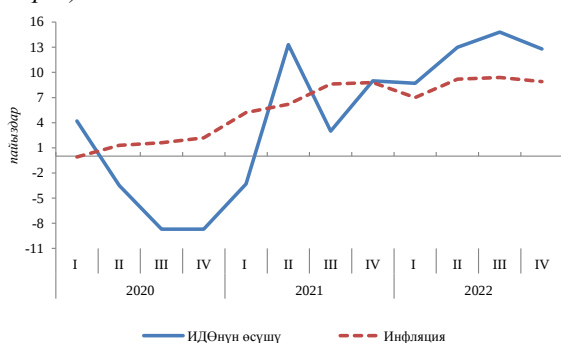

Булагы: Казакстан Республикасынын статистика боюнча агенттиги, Улуттук банктын эсептөөлөрү

декабрында жылдык мааниде 9,4 пайызга жогорулаган.

Армения

1.1.3-график. Арменияда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Армениянын Улуттук статистика кызматы, «Блумберг» МА, АР ББ

көбүнчө кызмат көрсөтүүлөр, соода, курулуш жана өнөр жай чөйрөсүндөгү өсүш менен шартталган. Жөнгө салуучунун баалоосу боюнча орто мөөнөткө каралган келечекте тышкы суроо-талаптын таасиринин акырындап басаңдашы шартында экономикалык өсүш да акырындап басаңдайт, бирок мурдагыдай эле мамлекеттик капиталдык сарптоолордун өсүшүнөн жана өндүрүштүк эмгектин көбөйүүсүнөн улам, жогорку деңгээлде калат.

Жөнгө салуучунун негизги ченинин жогорулоосу, улуттук валютанын бекемделиши, ошондой эле тышкы инфляциялык таасирлердин басаңдашы натыйжасында Арменияда инфляция акырындап жайлаган. Бирок, эмгек рыногундагы жогорку суроо-талап эмгек акынын өсүшүнө жана ички керектөөнүн көбөйүшүнө өбөлгө түзөт. Инфляция 2022-жылдын декабрында орто мөөнөттүү мезгилге карата 4,0 пайыз (+/-1,5 п.п.) таргетте жылдык мааниде 8,3 пайызга жеткен. Дүйнөдө акча-кредиттик шарттарды катуулатуунун улантылышы, ошондой эле дүйнөлүк суроо-талаптын солгундашы шартында Армения экономикасына тышкы сектор тарабынан инфляциялык кысым жасалышы жакынкы учурда басаңдайт жана инфляция 2023-жылдын экинчи жарымында таргетке жакындайт.

Беларусь

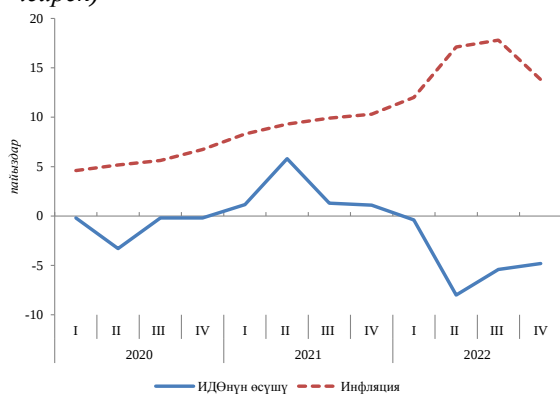
Белоруссияда экономикалык жигердүүлүк орточо бойдон калган. Инфляция бааны жөнгө салуунун жаңы системасы киргизилгендигинин натыйжасында кескин басаңдаган.

2022-жылдын декабрында Казакстанда жылдык инфляция 20,3 пайызды түзгөн: көбүрөөк өсүштү (25,3 пайызга) азык-түлүк жана азык-түлүктөн башка (19,4 пайыз) товарларга баа көрсөткөн. Акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөрдүн инфляциясы 2022-жылдын ноябрына салыштырганда (14,1 пайыз) бардык шарты каралган турак-жай үчүн ижара акысынын наркынын төмөндөөсү жана жөнгө салынуучу баалардын басаңдатылган өсүшү алкагында өзгөрүүсүз калган. Өнөр жай продукцияларын өндүрүүчү ишканалардын баасы 2022-жылдын

2022-жылы ЕАЭБга мүчө өлкөлөрдүн ичинен ИДӨ боюнча эң жогорку өсүш арым жана инфляциянын төмөнкү деңгээли Арменияда катталган.

Экономикалык жогорку жигердүүлүк суроо-талап факторлоруна байланыштуу болгон, буга чет өлкөлүктөрдүн, анын ичинде туристтердин агылып кириши жана геосаясий жагдайга байланыштуу финансылык агымдар олуттуу таасирин тийгизген. 2022-жылы экономикалык жигердүүлүк көрсөткүчү 14,2 пайызга (2021 -жылы – 5,8 пайызга) өскөн, бул

1.1.4-график. Белоруссияда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы
(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Беларусь республикасынын Улуттук статистика комитети

Белоруссия ИДӨсү 2022-жылдын жыйынтыгы боюнча реалдуу мааниде 4,7 пайызга кыскарган, ошону менен бирге эле экономиканын арымы басандоодо (октябрь менен ноябрда 4,7 пайызга, декабрда – 4,9 пайызга кыскарган).

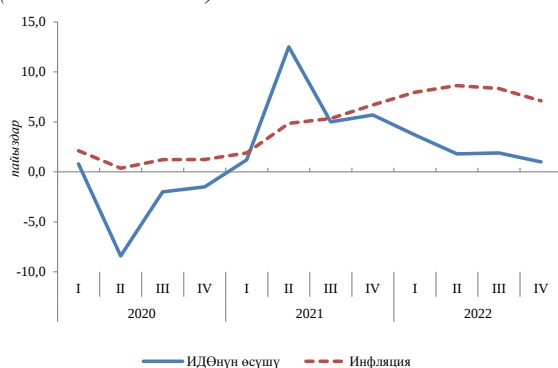
Экономиканын түшүшү санкциялардан жана логистикалык байланыштын бузулушунан улам экспорттон түшкөн акчаны жоготуу менен түшүндүрүлөт. Бирок Россия менен соода-экономикалык байланыштардын кеңейиши экономикага колдоо көрсөткөн: 2022-жылы Беларусь өз тарыхында биринчи жолу россия тарап менен соодада алгылыктуу сальдого ээ болгон.

ЕБРР баса белгилегендей, өндүрүштүк-логистикалык байланышты жөнгө салуу тездиги белоруссия экономикасы үчүн белгисиздиктин негизги фактору бойдон калууда. Көптөгөн эксперттер Белоруссияда көп нерсе россия экономикасындагы жагдайга көз каранды экендигине макул болушат.

2022-жылдын декабрында Белоруссияда инфляция ноябрдагы 13,3 пайыздан жана октябрдагы 15,2 пайыздан 12,8 пайызга чейин басандаган. Акыркы айларда баалардын төмөндөөсү бааны жөнгө салуунун жаңы системасынын киргизилиши менен түшүндүрүлөт, анда өндүрүүчүлөрдүн чыккан бааны жогорулатууну жогорку бийлик органдары менен макулдашуу, импорттоочулар жана соода үчүн максималдуу үстөк акы белгилөө жана башка чаралар болжолдонгон. Жөнгө салуучу чаралардын таасири жогору инфляциялык күтүүлөрдүн жана өтүп жаткан жылдын биринчи жарымында белорус рублинин орус рублине карата алсызданышы натыйжасында түптөлгөн, Россия менен Белоруссиянын бааларындагы олуттуу айырманын сакталып турган инфляцияга түрткү берүүчү таасирине караганда күчтүүрөөк болгон. ЕБРРнын аналитиктеринин күтүүлөрүнө ылайык 2023-жылдын жазында жылдык инфляциянын кескин төмөндөөсү болжолдонууда, ал эми жайында анын деңгээли тиешелүү жылдан/ жылга карата 4 пайызга чейин убактылуу түшүшү мүмкүн. 2023-жылдын акырына карата баалардын өсүшү ички суроо-талаптын жана бааны жөнгө салуунун инфляцияны төмөндөтүүчү таасирин басандатуудан улам тездешти мүмкүн.

АКШ

1.1.5-график. АКШда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы
(жылдык мааниде)

Булагы: АКШнын Соода министрлиги, АКШнын Эмгек министрлиги, «Блумберг» МА

Отчеттук жылы дүйнөдө геосаясий жагдайдын эскалациясы, ФРСнын акча-кредит саясатын катуулатышы, инфляциянын жогору болушу жана эмгек рыногунда жагдайдын курчушу шартында АКШда экономикалык жигердүүлүк өткөн жылга салыштырганда төмөндөгөн.

2022-жылы АКШ ФРС негизги ченди 7 эсеге, 4,25-4,50 пайызга чейин (2007-жылдан берки эң жогорку чен) жогорулаткан. Катуулатылган акча-кредиттик шарттар жана инфляциянын жогорку деңгээлде болушу экономикалык өсүш арымдын кыскаруусун шарттаган.

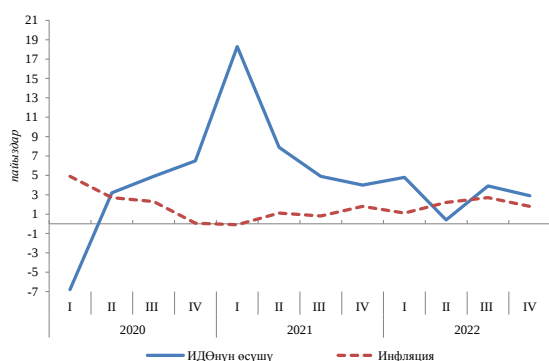
АКШнын реалдуу ИДӨсүнүн өсүшү 2022-жылдын IV чейрегинде экономикалык

жигердүүлүктүн үчтөн экисинен көбүрөөгүнө туура келген керектөө чыгашаларынын өсүш арымынын төмөндөөсү эсебинен 2021-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 1,0 пайызга¹ чейин жайлаган. 2022-жылдын жыйынтыгы боюнча АКШнын реалдуу ИДӨсү 2021-жылы 5,9 пайызга өскөндөн кийин 2,1 пайызга өскөн.

АКШнын Федералдык резерв системасынын кабыл алган чараларынын, суроо-талаптын солгундашынын, ошондой эле 2022-жылдын экинчи жарымында берүүлөрдүн глобалдуу байланышынын айрым калыбына келишинин натыйжасында инфляция жылдын декабрь айында жылдык мааниде 6,5 пайызды түзүү менен бир аз басандаган.

Кытай

1.1.6-график. Кытайда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: КЭР Улуттук статистикалык бюросу, «Блумберг» МА

Кытай экономикасы кароого алынып жаткан мезгил ичинде жылдык мааниде 2,9 пайызга өсүп, мурунку чейрекке салыштырганда 3,9 пайызга төмөндөгөн.

2022-жылдын жыйынтыгы боюнча КЭР экономикасы 3,0 пайызга өскөн, бул кытай өкмөтү тарабынан 5,5 пайыз деңгээлинде белгиленген өсүштүн максаттуу көрсөткүчүнөн төмөн. Өсүш арымдары боюнча пандемия болгон 2020-жылды эске албаганда, 1970-жылдардан берки минималдуу көрсөткүч катталган, бул эң оболу Кытай бийлиги үзгүлтүксүз түрдө локдаундарды киргизип турган, ковидге карата нөлдүк

толеранттуулук саясатынын, кыймылсыз мүлк рыногунда төмөндөөнүн улануусунун жана экспорт менен импорт көрсөткүчтөрүнүн начарлоосунун натыйжасы болгон.

Кытайда ишкер жигердүүлүк көрсөткүчү 2022-жылдын декабрь айында шарттардын бир аз жакшыргандыгы тууралуу белги берген, анткени акыркы үч жыл ичинде биринчи жолу Кытай “COVID-нөл” саясатынан четтөө менен, өзүнүн эл аралык чек араларын кайрадан калыбына келтирген. Бирок жалпы экономикалык жигердүүлүк дале болсо кыскаруу абалында турат.

Кытайда керектөө инфляциясынын орточо жылдык мааниси 2022-жылы 2,0 пайызды түзгөн, бул максаттуу көрсөткүчтөн 3,0 пайызга төмөн. Кароого алынып жаткан жылдын декабрь айында инфляция ай ичинде төмөндөө жагына күтүүлөргө карабастан, жылдык мааниде 1,8 пайызга өскөн, ал эми ноябрь айында 1,6 пайыз болчу. Инфляциянын өсүш арымынын тездеши COVID-19 боюнча чектөөлөрдү алып салуу кытай экономикасына чындап эле алгылыктуу таасирин тийгизип жаткандыгын жана бул жылы кыйла активдүү калыбына келишинин белгиси экендигин тастыктап турат. Экономика пандемия учурунда кабыл алынган демилгелөө чаралары ишке киргизилип жана өкмөт өсүштү колдоо үчүн чыгашаларды көбөйтө баштаганда да өсө баштайт.

¹ АКШнын Экономикалык иликтөө бюросунун алдын-ала маалыматтары

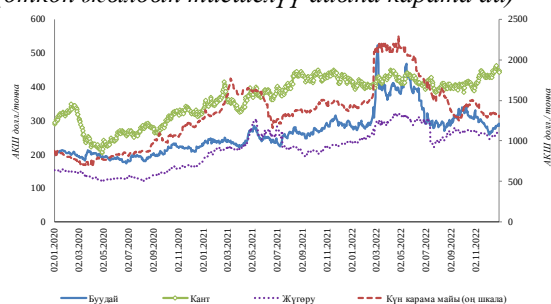
1.2. Дүйнөлүк товардык-чийки зат рыноктору

Дүйнөлүк азык-түлүк рыногунда баа ар багытта болгон жана Кыргыз Республикасындагы баага төмөндөтүү таасирин анчалык деле тийгизген эмес. Кароого алынып жаткан мезгил ичинде мунай рыногу салыштырмалуу чыңалуу абалында турган: глобалдык рецессияны күтүү алкагында баа баррель үчүн 53,7 АКШ долларына чейин төмөндөгөн. Отчеттук мезгилде дүйнөлүк рынокто алтын менен камсыз болгон, биржалык фондулардан капиталдын агылып чыгуусунун азаюусуна байланыштуу алтынга баанын өсүшү катталган, буга АКШда инфляциянын басандашы, АКШ долларынын индексинин төмөндөшү, АКШнын мамлекеттик казына облигациялары боюнча чендин төмөндөөсү жана АКШ ФРСнын негизги ченинин акырындап жогорулоосу боюнча рынок катышуучуларынын күтүүлөрү себеп болгон.

Азык-түлүк рыногу

1.2.1-график. Азык-түлүк товарларына баалардын динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

Дүйнөлүк азык-түлүк рыногунда кароого алынып жаткан чейрек ичинде баа ар багыттуу болгон, ошол эле учурда экспорттоочу өлкөлөрдөгү аба-ырайы шарттарынын геосаясий мамилелерде чыңалуунун таасиринен улам өзгөрүлмөлүү жана туруксуз бойдон калган.

Дүйнөлүк баага таасирин тийгизген негизги өбөлгөлөр болуп, төмөнкүлөр сакталып калган: дүйнөлүк жогорку суроо-талап, айрым ири

өндүрүүчү өлкөлөрдө алгылыксыз аба-ырайы шарттары, өндүрүштүк жогору чыгашалар, ошондой эле Украинанын айланасында түптөлгөн белгисиздик жагдайы.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде дан эгиндерине ФАО баа индекси бир катар факторлор, анын ичинде рыноктордун ишиндеги орчундуу мыйзам бузуулар, белгисиздиктин курчушу, энергоресурстарга жана өндүрүштүк ресурстарга баанын кыйла жогорулашы, айрым башкы сунуштоочу өлкөлөрдө алгылыксыз аба-ырайы шарттары, ошондой эле азык-түлүккө дүйнөлүк суроо-талаптын жогорку деңгээлде сакталып турушу менен шартталган.

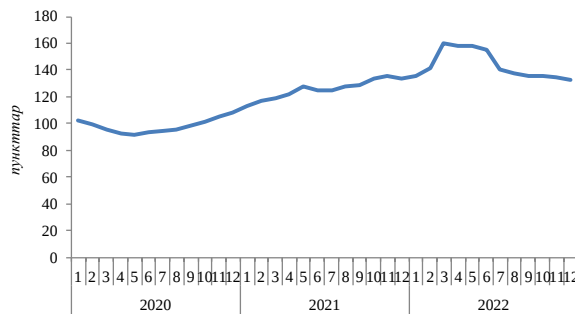
Байкоого алынып жаткан мезгилде өсүмдүк майлары рынокторунда баа ар багыттуу болгон, мында чейректин акырында пальма, сое, рапс жана күн карама майларынын дүйнөлүк котировкаларынын төмөндөөсүнөн улам, 2021-жылдын февраль айынан берки эң төмөнкү деңгээлге чейин төмөндөгөн.

Кантка баа дүйнөдөгү экинчи ири кант экспорттоочусу болуп саналган Индияда аба ырайынын жагымсыз шарттарынын түшүмгө тийгизген таасири жана Таиланд менен Австралиядагы кант камышын кайра иштетүүнүн кечендешинен улам 2022-жылдын декабрында алты ай ичиндеги эң жогорку чегине жеткен. 2022-жылдын декабрь айында дүйнөдө кантты экспорттоочулардын экинчиси болуп саналган.

Жылдын IV чейрегинде азык-түлүк бааларынын ФАО¹ индексинин мааниси өткөн жылдын III чейрегине салыштырганда 2,8 пайызга төмөн түптөлгөн жана 134,2 пунктту түзгөн. 2021-жылдын тиешелүү чейрегине салыштырганда бул көрсөткүч 0,1 пайызга жогорулаган. Кароого алынып жаткан мезгил ичинде данга жана этке баанын айрым бир төмөндөөсү менен катар эле, өсүмдүк майына да дүйнөлүк баанын кескин түшүүсү олуттуу таасирлерди шарттаган. Бирок бул процесстер кантка жана сүт азыктарына баанын орточо өсүшү менен жарым-жартылай текшиленген.

¹ ФАО азык-түлүк бааларынын индекси – негизги беш азык-түлүк товардык топторуна (эт, сүт азыктары, дан, өсүмдүк майлары жана кант) эл аралык баа динамикасына көз салып турган, орточо алынган көрсөткүч.

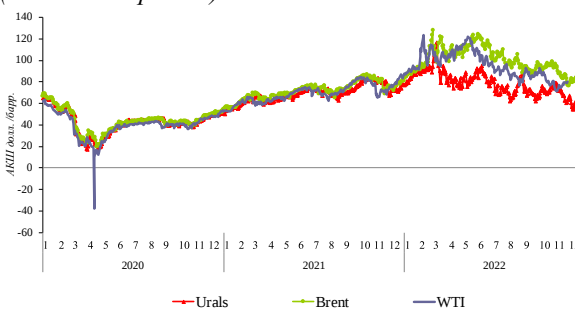
1.2.2-график. ФАО азык-түлүк баа индексинин динамикасы

Дүйнөлүк азык-түлүк рынокторунда баа Кыргыз Республикасындагы инфляцияга олуттуу таасирин тийгизүүдө жана көбүнчө КБИ динамикасынын контурунун калыптанышында чечүүчү роль ойноодо. Бул өлкөдө баанын тышкы рыноктордон көбүрөөк көз карандылыгына, ошондой эле керектөө куржунунун жарымына жакынын ээлеген азык-түлүк товарлары жалпы инфляцияга көбүрөөк салым кошо тургандыгына байланыштуу болгон.

Энергия продукциялар рыногу

1.2.3-график. Мунайга баанын динамикасы (АКШ долларында)

Отчеттук жылдын IV чейрегинде мунайга котировкалардын өзгөрүлмөлүүлүгү дүйнөдөгү экономикалык сыяктуу эле, саясий жагдайлардын өнүгүүсү боюнча күтүүлөр менен аныкталган.

Байкоого алынып жаткан мезгилде мунайдын негизги сортуна баа (Urals, Brent, WTI) баррель үчүн 53,7-98,6 АКШ доллары диапазонунда өзгөрүп турган. 2022-жылдын март айынын башталышынан тартып Urals

маркасындагы россия мунайы 20-35 АКШ долларында дисконт менен, ал эми Россияга каршы санкция киргизилгендигине байланыштуу, сентябрь айынан тартып Brent маркасында баррель үчүн 20,0 АКШ долларында сатылууда. Brent маркасында мунайга орточо баа отчеттук жылдын IV чейрегинде өткөн чейрекке салыштырганда 9,4 пайызга төмөндөө менен баррель үчүн 97,7 АКШ долларын (2021-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда баа 11,2 пайызга көбөйгөн) түзгөн. Жалпысынан 2022-жылдын башталышынан тарта Brent маркасындагы мунайга баа баррель үчүн 99,0 АКШ долларын (2021-жылы – 70,8 АКШ доллары) түзгөн.

Чийки зат рыногунда баа түзүүгө 2022-жылдын IV чейрегинде Кытайдагы коронавирустук чектөөлөр боюнча чаралар жана глобалдык рецессия тобокелдигинин жогору болушуна тиешелүү кооптонуулар таасирин тийгизген. Буга кошумча АКШнын мунайды стратегиялык запастардан сатуусу тууралуу жаңылык рынокту туруксуз абалга келтирди.

Мунайга дүйнөлүк баа КММ өндүрүүчү өлкөлөрдө экспорттук баанын калыптанышына олуттуу таасирин тийгизет жана көбүнчө Россиянын мунайды кайра иштетүүчү заводдорунда баанын калыптанышында чечүүчү ролду ойнойт, бул заводдордон Кыргызстан КММ импортунун жалпы көлөмүнүн дээрлик 95 пайызын импорттойт.

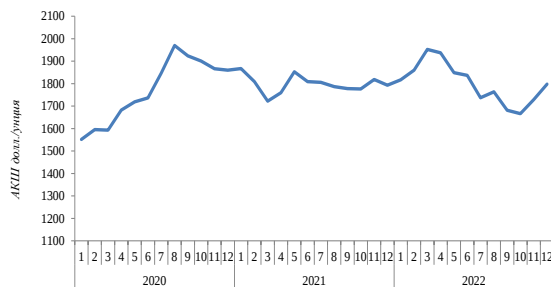
Инфляциялык түзүүчүлөрдөн тышкары, энергия продукциялардын дүйнөлүк рынокторунда баа олуттуу деңгээлде Россиядагы жана Казакстандагы экономикалык жигердүүлүк деңгээлин аныктайт, бул жергиликтүү экономикада суроо-талаптын кыйла маанилүү факторлорунун бири болуп саналат.

Алтын рыногу

2022-жылы геосаясий жагдайдын эскалациясы жана инфляциянын тездешинен улам дүйнөдө акча-кредит шарттарынын катуулатылышы шартында, дүйнөлүк рынокто алтынга баа динамикасы өзгөрүлмөлүү болгон.

Ошону менен бирге эле жылдын IV чейрегинде дүйнөлүк рынокто алтын менен камсыз болгон, биржалык фондулардан капиталдын агылып чыгуусунун азаюусуна

1.2.4-график. Алтынга баа динамикасы

Булагы: «Блумберг» МА

байланыштуу алтынга баанын өсүшү катталган, буга АКШда инфляциянын басаңдашы, АКШ долларынын индексинин төмөндөшү, АКШнын мамлекеттик казына облигациялары боюнча чендин төмөндөөсү жана АКШ ФРСнын негизги ченинин акырындап жогорулоосу боюнча рынок катышуучуларынын күтүүлөрү себеп болгон. Баалуу металлдардын котировкаларына дүйнөнүн көпчүлүк

өлкөлөрүнүн борбордук банктарынын жана зергерчилик тармагынын рекорддук суроо-талабы, ошондой эле глобалдык экономиканы калыбына келтирүү келечегинин айланасындагы белгисиздик кошумча таасирин тийгизген.

Ошентип, 2022-жылдын жыйынтыгы боюнча бул активдин наркы жыл башынан бери 0,3 пайызга кыскаруу менен жогорку деңгээлде сакталып калган, ошону менен бирге эле IV чейректе 9,8 пайызга өскөн жана жылдын акырына карата трой унциясы үчүн 1 824,0 АКШ долларын түзгөн. Эл аралык аналитиктер болжолдогондой, алтынга баа терс таасирлердин жоктугунда, 2023-жылы жогорку деңгээлинде сакталып турушу мүмкүн.

2-глава. Макроэкономикалык өнүгүү

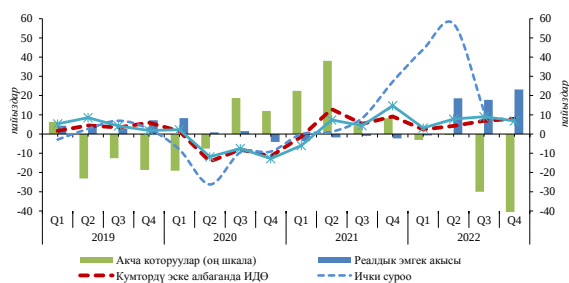
2.1. Товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр рыногунда суроо-талап жана сунуш

Байкоого алынып жаткан мезгил ичинде Кыргыз Республикасында экономикалык жигердүүлүктү калыбына келтирүү улантылган. Жалпысынан 2022-жылдын жыйынтыгы өнөр жайда, курулушта, айыл чарбасында өндүрүш көлөмүнүн көбөйүүсүнөн, кызмат көрсөтүү секторунда негизги капиталга инвестициялардын жигердүүлүгүнүн жогорулашынан улам, экономикада жогорку өсүш арым белгиленген.

Ошону менен бирге эле геосаясий чыңалуунун сакталып турушунан улам тышкы тобокелдиктер да бар. Бул шарттарда ички суроо-талап, акча которуулар ж.б. сыяктуу өсүш факторлору алгылыксыз өзгөрүүлөргө дуушар болушу мүмкүн.

Суроо-талап

2.1.1-график. Ички суроо-талаптын жана акча которуулардын динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Кыргыз Республикасынын УСК, эсептөөлөр: Улуттук банк

Кыргыз Республикасынын экономикасынын өсүш көрсөткүчтөрү жыл жыйынтыгы боюнча күткөндөгүдөн жогору түптөлгөн.

2022-жылдын жыйынтыгы боюнча ИДӨ 7,0 пайызга¹ (2021-жылы – 6,2 пайызга²) өскөн. Алдын ала алынган маалыматтар боюнча ички суроо-талаптын көбөйүүсү негизинен 2022-жылдын I жарым жылдыгында өсүштү көрсөткөн дүң топтоонун жана жеке керектөөнүн³ көбөйүүсү эсебинен жылдын январь – сентябрь айларында 33,2 пайыз (2021-жылдын тиешелүү мезгилинде 3,8 пайызга көбөйгөн)

чегинде катталган.

Эмгек акынын өсүшүнө байланыштуу үй чарбаларынын чыгашаларынын өсүшү ички суроо-талапка колдоо көрсөтөт. Номиналдуу сыяктуу эле, реалдуу эмгек акынын өткөн жылга салыштырганда жогорку өсүш арымдагы тенденциясы байкалган. Отчеттук жылдын жыйынтыгы боюнча бир кызматкердин ай ичиндеги орточо номиналдуу эмгек акысы⁴ 26,6 миң сомду түзүү менен өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 31,8 пайызга көбөйгөн (2021-жылы 9,4 пайызга көбөйгөн). Керектөө бааларынын индексин эске алуу менен эсептелген реалдуу эмгек акы деңгээли 15,7 пайызга көбөйгөн (2021-жылдын жыйынтыгы боюнча 2,2 пайызга төмөндөгөн).

Ички суроо-талапка иш менен камсыз болгондордун санынын көбөйүүсү кошумча колдоо көрсөткөн. Иш менен камсыз кылуучу мамлекеттик кызматтын органдарында иш издеп каттоодо турган жумушсуз калктын саны 2023-жылдын башталышына карата 98,8 миң адамды түзгөн, бул 2022-жылдын көрсөткүчтөрүнө салыштырганда 0,6 пайызга аз. Жумушчу күчтүн жалпы санында жумушсуздардын катталган саны 2,8 пайызды түзүү менен өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 0,1 п.п. азайган.

Акча которуулардын таза сальдосунун терс динамикасы алардын дүң келип түшүүлөрүнүн алгылыктуу динамикасынын сакталып турушунан улам ички суроо-талаптын төмөндөөсүнө олуттуу таасирин тийгизген эмес. Отчеттук жыл ичинде жеке адамдардын акча которууларынын өлкөгө таза агылып кирүүсү дүң агылып

¹ КР УСКнын алдын ала маалыматтары боюнча

² КР УСКнын такталган маалыматтар боюнча

³ Кыйла мурдагы мезгилге шилтеме келтирүү актуалдуу маалыматтардын жоктугуна шартталган.

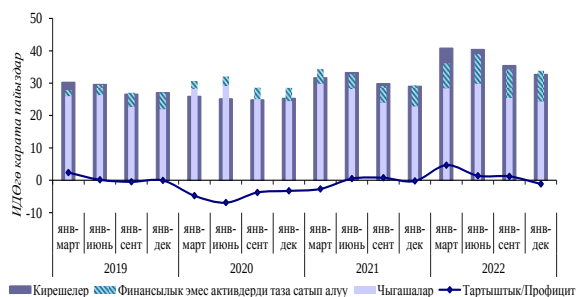
⁴ Бүтүндөй республика боюнча кичи ишканаларды эске албаганда.

кирүүнүн 6,2 пайызга өсүшүндө өтүп жаткан жылдын I чейрегинен кийин күч алган акча которуулардын агылып чыгышынын 113,3 пайызга көбөйүүсүнөн улам, 21,2 пайызга кыскарган.

Мамлекеттик финансы сектору

2.1.2-график. Мамлекеттик бюджеттин аткарылышы

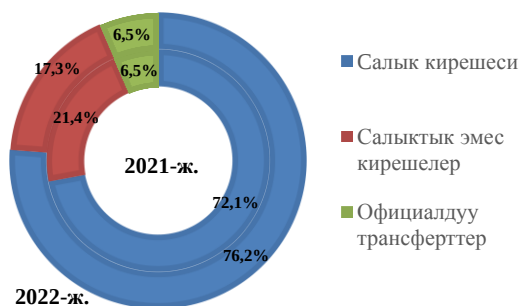
(өткөн жылдын тиешелүү мезгилине карата топтомло)

Булагы: Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгы, Улуттук банк

капиталдык салымдарынын өсүшүнө

2.1.3-график. Мамлекеттик бюджеттин кирешелеринин түзүмү

Булагы: Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгы

2022-жыл ичинде жогорку арымда өстү (+43,2 пайыз, 300,5 млрд сомго чейин). Бюджеттин кирешелер түзүмүндө негизги үлүштү ээлеген салыктык түшүүлөр 51,4 пайызга өскөн.

Операциялык ишке бюджеттин чыгашалар бөлүгүндө бюджеттик чөйрөнүн кызматкерлеринин эмгегине төлөө фондунда, андан ары – гранттар жана салымдар боюнча, ошондой эле товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү сатып алуу жана колдонуу ж.б. боюнча олуттуу өсүш байкалган. 2022-жылдын жыйынтыгы боюнча капиталдык чыгашалар да 1,9 эсеге өскөн. Мамлекеттик бюджеттин жалпы чыгашалары 46,9 пайызга –311,0 млрд сомго чейин өскөн.

2023-2025 –жылдарга күтүүлөр

Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасынын 2022-жылга республикалык бюджетти жана 2023-2024-жылдарга болжолу жөнүндө” мыйзамына ылайык 2023-жылдын жыйынтыгы боюнча ИДӨгө карата 2,3 пайыз деңгээлинде тартыштык, ал эми 2024-жылдан тартып –бюджеттин профицити күтүлүүдө, ал мамлекеттик карыздын ордун жабууга, ошондой эле экономикалык өнүгүүнү каржылоого багытталат. Фискалдык саясаттын түрткү берүүчү ролу орто мөөнөткө каралган мезгилде сакталаары күтүлүүдө, бул ички суроо-талапка өбөлгө түзөт.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде алгылыктуу фискалдык импульс сакталып турган. Бул демилгелөөчү бюджеттик-салык саясатынын жүргүзүлгөндүгүн жана инфляцияга жогорулатуучу кысым көрсөтүлгөндүгүн тастыктап турат.

Отчеттук жылы мамлекеттик бюджеттин тартыштыгы 2021-жылдагы ИДӨгө карата (1,8 млрд сомду) 0,2 пайыздан ИДӨгө карата 1,1 пайызга чейин (10,4 млрд сом) көбөйгөн, бул бюджеттик чөйрөнүн кызматкерлеринин эмгек акысынын жогорулашына, социалдык жөлөк пулдардын жана байланыштуу чыгашаларды көбөйтүүнүн натыйжасында болгон. Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасынын 2022-жылга республикалык бюджетти жана 2023-2024-жылдарга болжолу жөнүндө” мыйзамына өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу” мыйзамында каралган бюджеттик көрсөткүчтөргө салыштырганда бюджеттин кирешелери ашыкча аткарылып, чыгашалары төмөн түптөлгөн.

Экономикалык жигердүүлүктүн өсүшү, салык жана бажы жол-жоболорунун фискализациясы, ошондой эле «Кумтөр Голд Компани» ЖАКтан олуттуу салыктык түшүүлөр шартында мамлекеттик бюджеттин кирешелери

Инвестициялар

2.1.4-таблица. Каржылоо булактары боюнча негизги капиталга инвестициялар (млн сом, пайыздар) (млн сом, пайыздар)

	январь-декабрь			
	2021-ж	2022-ж	2021-ж	2022-ж
	млн. сом		үлүшү, пайыздар	
Барыгы	122 843,3	138 333,0	100,0	100,0
Ички инвестициялар	91 012,4	101 269,2	74,1	73,2
Республикалык бюджет (өзгөчө кырдаалга кеткен каражаттарды кошо алганда)	4 822,4	8 302,3	3,9	6,0
Жергиликтүү бюджет	2 027,8	2 793,1	1,7	2,0
Ишканалар жана уюмдар каражаттары	38 964,8	44 235,6	31,7	32,0
Банктын кредити	1 235,1	593,3	1,0	0,4
Калктын каражаттары (КР резидентинин кайыр-садага каражаттарын кошо алганда)	43 962,3	45 344,9	35,8	32,8
Тышкы инвестициялар	31 830,9	37 063,8	25,9	26,8
Чет өлкө кредити	14 398,3	19 753,7	11,7	14,3
Тикешет өлкө инвестициялары	11 012,7	9 531,6	9,0	6,9
Чет өлкө гранттары жана гуманитардык жардам	6 419,9	7 778,5	5,2	5,6

Булагы: КР УСК

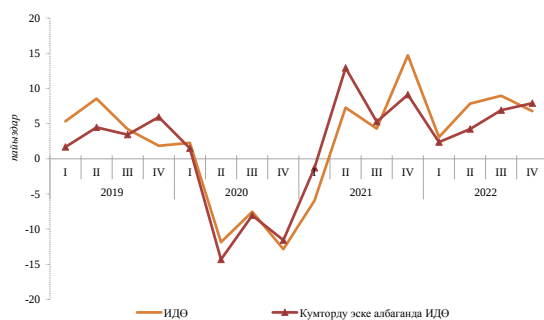
багытталган инвестициялардын көлөмү 1,9 эсеге, иштеп чыгуу өндүрүшүнүн объекттерин курууга - 1,4 эсеге көбөйгөн. Мейманканаларды жана тойканаларды куруу үчүн өздөштүрүлгөн инвестициялардын көлөмү 11,8 пайызга көбөйгөн. Негизги капиталга инвестициялардын айыл чарба объекттерин курууга – 23,4 пайызга, дүң жана чекене соода объекттерин курууга – 15,4 пайызга, саламаттыкты сактоого – 16,2 пайызга төмөндөшү көрсөткүчтүн өсүшүнө чектөөчү таасирин тийгизет.

Сунуш

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин алдын ала маалыматтары боюнча ИДӨнүн номиналдуу көлөмү отчеттук жылдын жыйынтыгы боюнча 919,4 млрд сомду түзүү менен реалдуу мааниде 2021-жылга салыштырмалуу 7,0 пайызга көбөйгөн. Кумтөр алтын кен казып алуу ишканаларын эске албаганда, кароого алынып жаткан мезгил ичинде ИДӨ өсүшү 5,9 пайыз чегинде катталган.

2.1.5-график. ИДӨ динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: КР УСК, эсептешүүлөр: Улуттук банк

белгиленген, мында Кумтөр алтын кен казып алуу ишканаларынын өндүрүшүнүн салымы 1,5 п.п. түзөт. Ошону менен бирге эле кароого алынып жаткан мезгил ичинде электр энергиясы менен камсыз кылуу (-8,3 пайыз) жана суу менен камсыз кылуу (-8,7 пайыз) сыяктуу өнөр жай тармактарында терс өсүш арым катталган, бул суунун тартыштыгына байланыштуу болгон.

Курулушта социалдык-маданий объекттерди пайдалануу берүү бул сектордун 8,0 пайызга өсүшүн камсыз кылды. Сектордун ИДӨнүн калыптанышына алгылыктуу салымы бир жыл мурунку 0,5 п.п. терс салымга каршы 0,6 п.п. деңгээлинде түптөлгөн.

Айыл чарба продукцияларын дүнүнөн чыгаруу отчеттук жылда 2021-жылга салыштырганда дан эгиндерин өндүрүүнүн дээрлик 2 эсеге көбөйүүсү эсебинен, ошондой эле өткөн мезгилдеги төмөн базадан улам (-4,6 пайыз) көбөйгөн. Айыл чарбанын ИДӨнүн өсүшүнө алгылыктуу салымы 1,0 п.п., түзгөн, мында бул тармактын

Негизги капиталга инвестицияларды өздөштүрүү деңгээлинин көбөйүүсү байкалган. Ошентип, инвестицияларды негизги капиталга өздөштүрүү деңгээли 2022-жылы 2021-жылдын ушул мезгилине салыштырмалуу (-6,2 пайыз) 3,0 пайызга өскөн. Көбөйүү ички каржылоо булактарынын эсебинен каржыланган инвестициялардын өсүшү эсебинен 1,9 пайызга жана тышкы булактардын эсебинен 6,4 пайызга камсыз болгон.

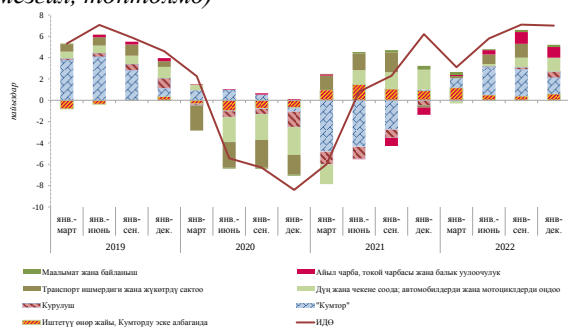
Билим берүү объекттерин курууга багытталган инвестициялардын көлөмү 1,9 эсеге, иштеп чыгуу өндүрүшүнүн объекттерин курууга - 1,4 эсеге көбөйгөн. Мейманканаларды жана тойканаларды куруу үчүн өздөштүрүлгөн инвестициялардын көлөмү 11,8 пайызга көбөйгөн. Негизги капиталга инвестициялардын айыл чарба объекттерин курууга – 23,4 пайызга, дүң жана чекене соода объекттерин курууга – 15,4 пайызга, саламаттыкты сактоого – 16,2 пайызга төмөндөшү көрсөткүчтүн өсүшүнө чектөөчү таасирин тийгизет.

Экономиканын дээрлик бардык тармактары жигердүү өсүштү көрсөтүшкөн. Мында, өнөр жай, курулуш, айыл чарба жана кызмат көрсөтүүлөр секторлорунда кыйла жогорку өсүш арым белгиленген. Кумтөр алтын кен казып алуу ишканаларында иштеп чыгуу өндүрүшү (+22,5 пайыз) өнөр жайда өсүшкө негизги түрткү берүүчү болуусун (+12,2 пайыз) улантууда. ИДӨнүн өсүшүнө 2,2 п.п. өлчөмүндө салым кошкон өнөр жай тармактары арасында иштеп чыгуу өнөр жайынын (2,1 п.п.) алгылыктуу салымы

салыштырма салмагы ИДӨ түзүмүндө бир мурдагыга салыштырганда 1,7 п.п., төмөндөө менен 12,1 пайызды түзгөн.

2.1.6-график. Негизги тармактардын ИДӨнүн өсүшүнө салымы

(өткөн жылдын тиешелүү мезгилине карата мезгил, топтолмо)

Булагы: Кыргыз Республикасынын УСК, эсептөөлөр: Улуттук банк

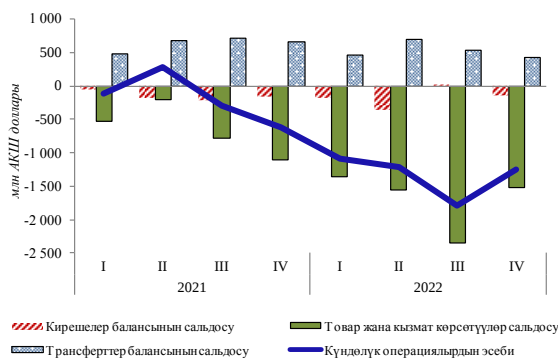
Кызмат көрсөтүүлөр сектору ИДӨнүн өсүшүнө отчеттук жыл ичинде реалдуу мааниде 4,8 пайызга көбөйүү менен 2,3 п.п. өлчөмүндө зор салым кошкон. Кызмат көрсөтүүлөр секторунун өсүшү транспорттук иштин 10,1 пайызга жана соода жүгүртүүнүн 7,7 пайызга көбөйүүсү менен шартталган. Мурдагыдай эле, кызмат көрсөтүүлөр сектору ИДӨ түзүмүндө маанилүү бойдон калууда, ал отчеттук жылы 1,9 п.п. – 49,1 пайызга чейин көбөйгөн.

ИДӨ дефлятору 16,1 пайыз өлчөмүндө оң түптөлгөн, бул 2021-жылдын жыйынтыгы боюнча 0,3 п.п. жогору.

2.2. Тышкы сектор¹

Соода балансынын терс сальдосунун олуттуу көлөмү 2022-жылдын IV чейрегиндеги күндөлүк операциялар эсебинин тартыштыгын алдын ала аныктаган.

2.2.1-график. Күндөлүк операциялар эсеби

Эскертүү: Алдын ала жана болжолдуу маалыматтар боюнча.

Болжолдуу жана алдын ала маалыматтар боюнча, күндөлүк эсептин тартыштыгы 2022-жылдын IV чейрегинде 1 242,1 млн АКШ долларын же ИДӨгө карата 48,4 пайызды түзгөн².

Отчеттук мезгилде Кыргыз Республикасынын соода балансынын тартыштыгы экспорттук берүүлөргө салыштырганда импорттун озгон арымдагы өсүшүнүн натыйжасында 1 623,1 млн АКШ доллары өлчөмүндө түптөлгөн.

Товарлардын экспорту (ФОВ баасында) 57,6 пайызга көбөйүп, 799,3 млн

АКШ доллары өлчөмүндө түптөлгөн. Алтынды эске албаганда экспорт 2,1 эсеге көбөйгөн жана 787,2 млн АКШ долларын түзгөн. Текстиль жиптери, кездемелер, кийим-кече, слесардык жабдуу, сейфтер жана карматуучу буюмдар, бут кийим сыяктуу товарларды берүүлөр көбөйгөн.

Товарлардын импорту (ФОВ баасында) 56,3 пайызга көбөйүү менен 2 422,4 млн АКШ долларын түздү. Импорттун өсүшү региондогу логистикалык байланыштын кайра өзгөрүшү жана пандемия мезгилинен кийин соода көлөмүнүн калыбына келүүсү менен шартталган. Отчеттук мезгилде импорттун көбөйүшүнө жеңил автоунаалар, кездемелер, слесардык жабдуу, сейфтер жана карматуучу буюмдар, электр линиялык телефон аппараттары, бут кийим, медикаменттер сыяктуу товардык позициялар салым кошушкан. Мында, эң башкысы мунай заттарына берүүлөрдүн орточо баасынын жана физикалык көлөмүнүн төмөндөгөндүгүнөн улам отчеттук мезгилде энергия продукцияларынын импорту 10,5 пайызга төмөндөгөнү байкалган.

Күндөлүк трансферттердин түзүмүндө жеке которуулардын төмөндөшү жана мамлекеттик сектордун трансферттеринин көбөйүшү белгиленген. 2022-жылдын IV чейрегинде жеке трансферттердин таза агылып кирүүсүнүн терс динамикасына (42,3 пайызга төмөндөөсү) акча которуулардын агылып чыгуусунун көбөйүшү олуттуу таасирин тийгизген. Акчалай гранттардын түшүүсү расмий трансферттердин өсүшүн камсыз кылган.

Отчеттук чейректе COVID-19га байланыштуу чектөөлөрдүн алынышы менен шартталган «кыдыруулар» статьясы боюнча түшүүлөрдүн өсүш эсебинен, ошондой эле россиялык мигранттардын саны көбөйгөндүгүнө байланыштуу, кызмат көрсөтүүлөр балансынын профицити күтүлүүдө. «Кирешелер» статьясы боюнча терс сальдо баа берүүлөр боюнча 139,6 млн АКШ долларына чейин төмөндөйт.

Улуттук банктын алдын ала-болжолдонгон баа берүүлөрүнө ылайык, 2022-жылдын IV чейрегинде капитал менен операциялар жана финансылык операциялар эсеби боюнча 1 208,5 млн АКШ доллары өлчөмүндө капиталдын агылып кирүүсү күтүлүүдө. Капитал менен операциялар эсеби 51,8 млн АКШ доллары өлчөмүндө оң сальдодо түптөлөт, ал эми финансылык эсеп боюнча оң баланс 1 156,8 млн АКШ долларын түзөт. Финансылык эсеп боюнча капиталдын негизги агылып кирүүсү жеке сектордун резидент эместер алдындагы милдеттенмелеринин көбөйүшү түрүндө

¹ Улуттук банктын кошумча баа берүүлөрүн эске алуу менен, алдын ала жана болжолдуу маалыматтар боюнча. Салыштыруу мезгили – өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек.

² ИДӨгө карата катыштын көрсөткүчтөрү акыркы төрт чейректи камтыган өзгөрүлмөлүү жылдык маалыматтардын негизинде эсептелген.

башка инвестициялар боюнча күтүлөт. Резиденттердин чет өлкө активдери, негизинен, банк секторунун накталай акчасынын жана депозиттеринин эсебинен көбөйөт. Тике чет өлкө инвестицияларынын таза агылып кирүүсү 149,3 млн АКШ доллары деңгээлинде болжолдонууда.

Ошентип, 2022-жылдын IV чейрегинин жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми 33,6 млн АКШ доллары өлчөмүндө терс сальдодо түптөлүшү күтүлүүдө.

Сомдун реалдуу жана номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекстери

2.2.2-таблица. Алмашуу курсу боюнча негизги көрсөткүчтөр

	жыл (ор.)			ай откон жылдын башына карата (айдын акырына)		
	2020 (ор.) (январь-декабрь)	2021 (ор.)* (январь-декабрь)	%	2021-ж. декабрь	2022-ж. декабрь	%
РЭАК	115,7	115,8	0,1	121,1	123,8	2,2
НЭАК	122,7	119,6	-2,5	124,8	123,8	-0,8
РЭТАК кытай хоанына карата	79,2	74,4	-6,0	76,7	94,7	23,5
НЭТАК кытай хоанына карата	60,8	51,7	-15,0	51,0	55,9	9,6
РЭТАК еврого карата	101,7	96,7	-4,9	104,3	117,4	12,6
НЭТАК еврого карата	69,5	60,8	-12,5	63,6	67,7	6,6
РЭТАК каз. тенгесине карата	137,4	133,9	-2,5	137,9	140,9	2,2
НЭТАК каз. тенгесине карата	166,7	157,0	-5,9	159,6	171,1	7,2
РЭТАК орус рублине карата	125,7	123,2	-2,0	124,6	112,8	-9,5
НЭТАК орус рублине карата	141,0	131,8	-6,5	132,0	116,6	-11,7
РЭТАК түрк лирасына карата	174,2	187,0	7,3	245,9	237,4	-3,5
НЭТАК түрк лирасына карата	275,3	317,2	15,2	483,5	668,6	38,3
РЭТАК АКШ долларына карата	83,1	81,3	-2,1	82,4	88,7	7,6
НЭТАК АКШ долларына карата	59,6	54,3	-8,9	54,2	54,0	-0,3

↓ – сомдун нарксыздыгы, атаандаштыкка жөндөмдүүлүктүн жаакыруусу
↑ – сомдун бекемдештиги, атаандаштыкка жөндөмдүүлүктүн начарлоосу

карата 0,3 пайызга нарксыздануусунун¹ таасиринен улам калыптанган. НЭАКтын төмөндөшү менен бирге, Кыргызстандагы инфляциянын кыйла жогорку деңгээли² реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун индексинин (РЭАК) 2,2 пайызга өсүшүн шарттаган, ал 2022-жылдын декабрь айынын акырында 123,8 өлчөмүндө түптөлгөн.

2022-жылдын IV чейрегинин акырына карата 2021-жылдын декабрына салыштырганда номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун индексинин алсырашы жана реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун индексинин бекемдешти байкалган. Айкын маалыматтар боюнча, сомдун номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекси (НЭАК) жыл башынан тарта 0,8 пайызга төмөндөгөн жана 2022-жылдын декабрынын акырында 123,8ди түзгөн. Индексин төмөндөшү 2022-жылдын декабрында сомдун 2021-жылдын ушул эле мезгилиндеги курска салыштырмалуу орус рублине карата 11,7 пайызга жана АКШ долларына

¹ Сомдун эки тараптуу номиналдуу алмашуу курсунун маалыматтары келтирилген, индексти эсептөө үчүн базалык мезгил катары 2010-жыл колдонулат.

² Кыргыз Республикасында инфляция 2022-жылдын IV чейрегинде 14,7 пайыз деңгээлинде түптөлгөн, ошол эле учурда соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдө инфляциянын орточо деңгээли алдын ала эсептөөлөр боюнча 11,3 пайызды түзгөн.

3-глава. Акча-кредит саясаты

Кыргыз Республикасынын экономикасына тышкы тобокелдиктердин таасиринин жогорку белгисиздик шартында Улуттук банк жүргүзгөн монетардык саясатынын курсу, мурдагыдай эле, инфляциялык процесстерди ооздуктоого багытталган.

Акча-кредит саясатынын тактикалык чечимдери банк системасындагы ликвиддүүлүктүн деңгээлин, ошондой эле экономикалык жагдайга баа берүүлөргө жана анын Кыргыз Республикасында жана соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдө өнүгүү келечегине жараша, акча жана валюта рынокторунун өнүгүү тенденцияларын эске алуу менен кабыл алынган.

Банк системасындагы ашыкча ликвиддүүлүктүн жогорку деңгээли акча рыногунун катышуучуларынын аракеттерине таасир этүүчү негизги фактор бойдон кала берген. Анын кыска мөөнөттүү болгондугунан улам коммерциялык банктар Улуттук банктын кыска мөөнөттүү арылтуу инструменттерине бош ресурстарды жайгаштырууну туура көрүшкөн. Акча рыногунун кыска мөөнөттүү чендери пайыздык чектин алкагында түптөлүү менен, төмөндөө динамикасын көрсөткөн.

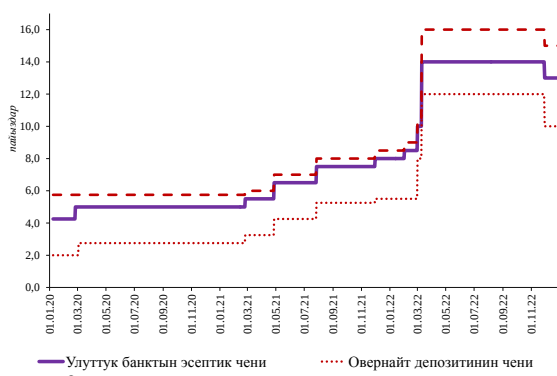
Ички валюта рыногунда айрым мезгилдерде кандайдыр бир өзгөрүлмөлүүлүк байкалган. Алмашуу курсунун кескин өзгөрүүсүн текшилөө максатында Улуттук банк чет өлкө валютасын сатуу боюнча валюталык интервенцияларды жүргүзгөн.

Тышкы терс таасирлерге жана жогорку инфляциялык күтүүлөргө карабай, жүзөгө ашырылуучу акча-кредит саясаты улуттук валютага басымды азайтууга мүмкүндүк берген жана банк секторунун ресурстар базасын жогорулатуу сыяктуу эле, экономиканы кредиттөөнүн өсүшү үчүн дагы жагымдуу шарттарды камсыз кылган.

3.1. Акча-кредит саясатын ишке ашыруу

Пайыздык саясат

3.1.1-график. Улуттук банктын пайыздык саясаты

Кыргыз Республикасынын экономикасынын өнүгүү динамикасын жана 2022-жылдын IV чейрегинин ортосунда Кыргыз Республикасында түптөлгөн инфляциянын түзүмүн эске алуу менен, Улуттук банк пайыздык саясатты бир аз жеңилдетти. Негизги ченди 14,00 пайыз деңгээлинде узакка кармап туруудан кийин 2022-жылдын 28-ноябрында эсептик чен 13,00 пайызга чейин төмөндөтүлгөн. Пайыздык чендин чеги дагы кайра каралган: «овернайт» депозиттери боюнча чен 200 базистик пунктка 10,00 пайызга чейин, «овернайт»

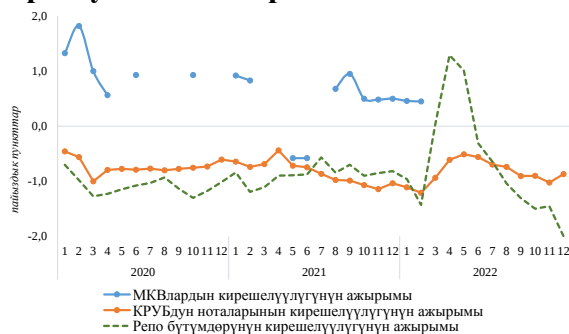
кредиттери боюнча чен – 100 базистик пунктка 15,00 пайызга чейин төмөндөтүлгөн.

Улуттук банктын негизги чендеринин өзгөрүшүнө жооп катары акча рыногунда кыска мөөнөттүү чендерде корректировкалоолор байкалган.

Пайыздык саясаттын көрүлгөн чараларынын натыйжасында, ошондой эле банк системасында ашыкча ликвиддүүлүктүн олуттуу өсүшү шартында 2022-жылдын IV чейрегинде акча рыногунун кыска мөөнөттүү чендери менен негизги чен ортосундагы ажырым терс зонада калыптанган.

Улуттук банктын эсептик чени менен репо-операциялар боюнча чендердин ортосундагы орточо ажырым (-)1,65 п.п. (2022-жылдын III чейрегинде – (-)1,0 п.п.) түзгөн. Ошол эле учурда отчеттук чейрек ичинде октябрь айындагы (-)1,50 п.п. декабрь айындагы (-)2,00 п.п. чейин ажырым көбөйгөн. Бул жагдайдын негизги себеби болуп банк секторундагы ликвиддүүлүктүн олуттуу профицити шартында улуттук валютадагы кредиттик ресурстардын банктар аралык рыногунда катышуучулардын

3.1.2-график. Акча рыногунун кыска мөөнөттүү чендери менен негизги чен ортосундагы ажырым

ичинде ноталардын орточо алынган кирешелүүлүгү 13,10 пайыздан 12,13 пайызга чейин кыскарган. Бул фактор ноталардын чендеринин ажырымынын орточо көрсөткүчү (-)0,93 п.п. чейин кыскаруусуна таасирин тийгизген (2022-жылдын III чейрегинде – (-)0,78 п.п.).

2022-жылдын IV чейрегинде рыноктун катышуучулары тарабынан МКВ аз колдонула берүүсүн уланткан. Кирешелүүлүгү төмөн болгондугуна байланыштуу МКВ кирешелүүлүгү менен эсептик чен ортосундагы ажырым өткөн чейректеги (-)5,52ден (-)4,60 п.п. чейин кыскарган.

Банк секторундагы ликвиддүүлүк

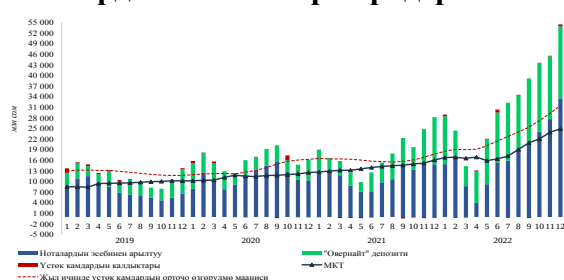
Банк секторунда ашыкча ликвиддүүлүк деңгээли 2022-жылдын IV чейреги ичинде туруктуу өсүш динамикасын көрсөтүү менен жогорку деңгээлде калуусун уланткан. Ликвиддүүлүктү көбөйтүү негизинен монетардык жана мамлекеттик секторлордун операцияларынын эсебинен жүргөн. III чейрекке салыштырмалуу отчеттук чейректе банк системасынын ашыкча ликвиддүүлүгүнүн күндүк орточо алынган көрсөткүчү 36,9 пайызга 48,0 млрд сомго чейин көбөйгөндүгү байкалган. Мында отчеттук чейрек ичинде ашыкча резервдердин деңгээли чейректин акырында 54,5 млрд сомду түзүү менен, 10,9 млрд сомго өскөн.

Инфляциялык басымды чектөө боюнча Улуттук банктын тиешелүү чаралары катары акча-кредит инструменттери аркылуу банк системасындагы ашыкча ликвиддүүлүктөн арылтуу иштерин кеңейтүү болгон. Буга чейинки мезгилдегидей, коммерциялык банктар Улуттук банктын кыйла узак мөөнөттүү арылтуу инструменттерине бош ресурстарды жайгаштырууну артык көргөн, бул акча рыногунун кандайдыр бир деңгээлде туруктуулугу менен шартталган. 2022-жылдын IV чейрегинде Улуттук банктын арылтуу операцияларынын күндүк орточо алынган көлөмү олуттуу түрдө 35,9 пайызга 47,7 млрд сомго чейин өскөн (III чейректе – 35,1 млрд сом).

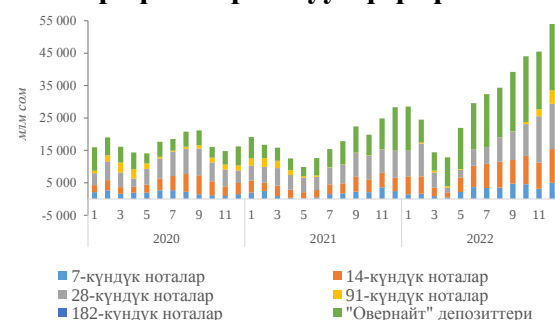
Арылтуу операцияларынын түзүмүндө Улуттук банктын ноталары басымдуулук кылган, алардын арылтуудагы күндүк орточо алынган көлөмү 28,5 млрд сомго чейин, же 59,7 пайызга чейин өскөн (III чейректе – 18,5 млрд сом, же 52,7 пайыз).

Ошол эле учурда «овернайт» депозиттеринин эсебинен арылтуу операцияларынын күндүк орточо алынган көлөмү отчеттук чейректе 19,3 млрд сомду, же тиешелүүлүгүнө жараша 40,3 пайызды түзгөн (III чейректе – 16,6 млрд сом, же 47,3 пайыз).

3.1.3-график. Коммерциялык банктардын ашыкча резервдери

3.1.4-график. Арылтуу түзүмү

Отчеттук чейрек ичинде банк секторунда «овернайт» кредитине суроо-талап болгон эмес, аталган туруктуу пайдалануудагы терезе 2022-жылдын июль айына чейин активдүү болгон.

Улуттук банктын валюта саясаты

Ички валюта рыногунда отчеттук чейректин айрым мезгилдеринде тышкы жана сезондук факторлордун күчөшүнөн улам чет өлкө валютасына суроо-талаптын сунушка караганда жогору болгондугу байкалган. Бул шарттарда Улуттук банк алмашуу курсунун кескин өзгөрүүсүн текшилөө максатында накталай эмес формада чет өлкө валютасын сатуу боюнча валюта интервенцияларын жүргүзгөн. Отчеттук чейректе ички валюта рыногунда чет өлкө валютасын сатуунун жалпы көлөмү 202,2 млн АКШ долларын түзгөн (өткөн чейректе валюта интервенциялары жүргүзүлгөн эмес).

Жалпысынан 2022-жылдын IV чейрегинде өткөн чейрекке салыштырмалуу АКШ долларынын сомго карата алмашуу курсунун өзгөрүлмөлүүлүгү өскөн. Алсак, АКШ долларынын сомго карата алмашуу курсунун өзгөрүлмөлүүлүк диапозону 80,1763 сом/АКШ долларынан 85,6800 сом/АКШ долларына чейин өзгөрүлүп турган. Орточо курс 83,8039 сом/АКШ долларын түзүү менен, 3,1 пайызга өсүштү көрсөткөн (2022-жылдын III чейрегинде аталган көрсөткүч 0,5 пайызга төмөндөгөн).

2022-жылдын IV чейрегинде акча-кредит саясатынын чаралары

Улуттук банктын негизги чен өлчөмү жана пайыздык чектин чени боюнча чечим кабыл алынган	Улуттук банк Башкармасы эсептик чен өлчөмү жөнүндө маселени эки жолу – 2022-жылдын 31-октябрында жана 28-ноябрында карап чыккан. Геосаясий белгисиздик жагдайы менен бирге Кыргыз Республикасынын экономикасындагы инфляциялык басым сакталып тургандыгына байланыштуу, Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2022-жылдын 31-октябрында эсептик чен өлчөмүн 14,00 пайыз деңгээлинде сактап туруу чечими кабыл алынган. 2022-жылдын 28-ноябрында пайыздык ченди 100 б.п. 13,00 пайызга чейин төмөндөтүү жөнүндө чечим кабыл алынган. Негизги ченди өзгөртүүдө пайыздык чектин чегине дагы түзөтүү киргизилген: «овернайт» депозити боюнча анын төмөнкү деңгээли болгон пайыздык чен 12,00 пайыздан 10,00 пайызга чейин, «овернайт» кредити боюнча жогорку чекти аныктоочу чен – 16,00 пайыздан 15,00 пайызга чейин төмөндөтүлгөн.
---	--

3.2. Финансы рыногунун инструменттери

Мамлекеттик баалуу кагаздар рыногу

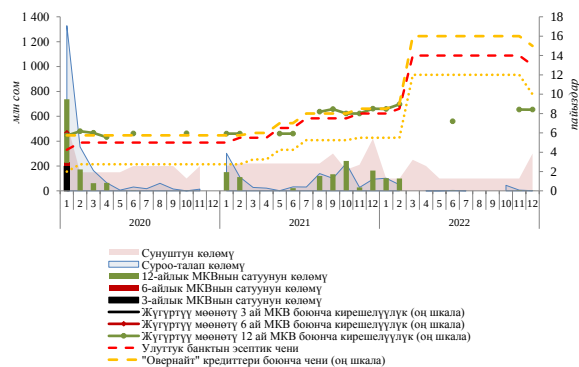
Мамлекеттик казына векселдери

2022-жылдын IV чейрегинде жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык МКВ аз суроо-талапка ээ болгон.

Суроо-талаптын жоктугунан, жарыяланган алты аукциондун экөө өткөрүлгөн эмес, бирөө – катышуучулардын саны жетиштүү болбогондуктан өткөн жок. Сунуштун жалпы көлөмү 500,0 млн сомду түздү (III чейректеги көрсөткүчкө карата +66,7 пайыз), мында жалпы суроо-талап 53,6 млн сомду түздү жана 14,3 пайызга канааттандырылган.

Рыноктун катышуучуларында МКВга суроо-талаптын жоктугу, көбүнчө МКВга караганда кирешелүүлүгү жогору кыйла кыска мөөнөттүү продукттардын

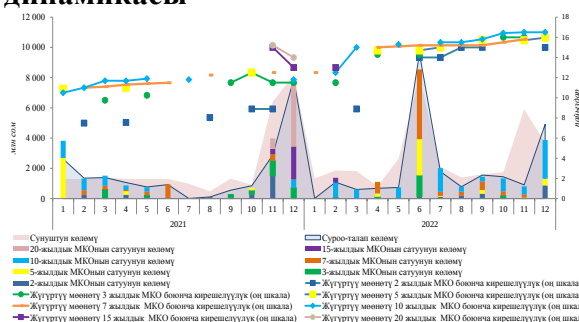
3.2.1-график. МКВ рыногунун индикаторлору

көлөмүнүн көбөйүшүнө байланыштуу 78,0 пайызга төмөндөгөн. Ээлик кылуучулардын түзүмү коммерциялык банктардын үлүшү төмөндөө жана институционалдык инвесторлордун үлүшү артышы жагына ыктаган, бул көбүнчө буга чейин болгон мамлекеттик баалуу кагаздардын ордун жабуу эсебинен коммерциялык банктардын жана институционалдык инвесторлордун портфелинде МКВ азайышы менен шартталган.

Мамлекеттик казына облигациялары

3.2.2-график. Мамлекеттик казына облигацияларын сунуштоо, сатуу көлөмүнүн жана кирешелүүлүгүнүн динамикасы

эске алуу менен), анын ичинен суроо-талаптын жоктугунан бир аукцион өткөрүлгөн эмес.

Катышуучулардын жигердүүлүгү II чейректеги рекорддук көрсөткүчкө салыштырганда төмөндөп кеткен, бирок орточо деңгээлде кармалган.

Кыйла узак мөөнөттүү (он жылдык) жана ага ылайык жогорку кирешелүү кагаздарды сатуунун натыйжасында МКОнун жалпы орточо алынган кирешелүүлүгү өстү жана кыйла жогорку кирешелүү кагаздарды сатуунун натыйжасында пайыздык чендин жогорку чегинин тегерегинде (октябрда – 16,17 пайыз, ноябрда – 16,25 пайыз, декабрда – 16,11 пайыз) өзгөрүлүп турган.

Негизинен, узак мөөнөттүү МКОго (10 жылдык) суроо-талап көп болуп (58 пайыз), 82,8 пайызга канааттандырылган. Буга жараша, 10 жылдык кагаздар көбүрөөк сатылып, чогуу алганда чейрек ичинде сатуунун жалпы көлөмүнүн болжол менен 65,4 пайызын түзгөн.

Жүгүртүүдөгү МКО көлөмүнүн өсүш тенденциясы улантылууда. Жыл башынан жүгүртүүдөгү МКО көлөмү 25,6 пайызга өскөн. Түзүмү дээрлик өзгөргөн эмес: жарымына жакыны (болжол менен 49,7 пайыз), мурдагыдай эле, институционалдык инвесторлор, үчүнчү бөлүгүн – коммерциялык банктар түзөт, калган ээлик кылуучулар жүгүртүүдөгү бардык МКОнун бешинчи бөлүгүн кармашат.

өтүмдүүлүгүнө байланыштуу жана мамлекеттик баалуу кагаздардын жылдык эмиссиясынын жалпы түзүмүндө кыйла узак мөөнөттүү баалуу кагаздардын – МКОнун салыштырма салмагын көбөйтүү аркылуу мамлекеттик баалуу кагаздардын жалпы жүгүртүү мөөнөтүн узартуу саясатынын жүргүзүлүшүнө байланыштуу.

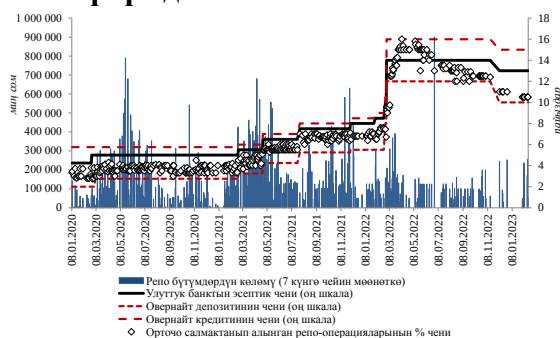
Жүгүртүүдөгү МКВнын көлөмү 213,8 млн сомду түзгөн жана жыл башынан тарта сатуу көлөмүнүн төмөндөшүнө жана ордун жабуу

2022-жылдын IV чейрегинде МКО рыногу 15 жана 20 жылдык баалуу кагаздардан тышкары, бардык мөөнөттөгүлөр менен сунушталган. Катышуучулардын жигердүүлүгү орточо деңгээлде сакталган. МКОнун орточо алынган кирешелүүлүгү күтүлүп жаткан бюджеттин тартыштыгына жана мамлекеттик карыздын көбөйүшүнөн улам өсүшүн уланткан.

Бардыгы болуп 9 аукцион өткөрүлгөн (12 кошумча жайгаштырууну

Банктар аралык кредиттик ресурстар рыногу

3.2.3-график. Банктар аралык кредиттик ресурстар рыногунда чендердин жана репо бүтүмдөрүнүн көлөмүнүн динамикасы

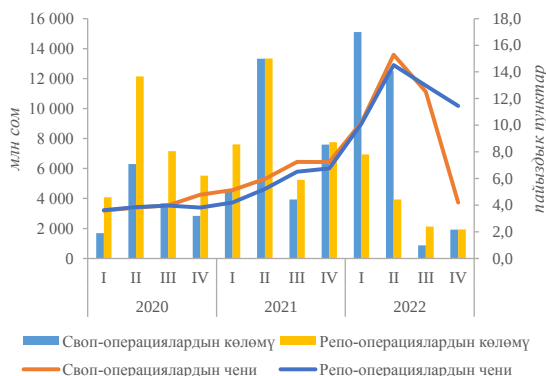

эки эсе көп, бирок 2022-жылдын калган бардык айларына салыштырмалуу төмөн. Декабрь айында орточо алынган чен өткөн айга салыштырмалуу 1,5 п.п. төмөндөө менен, 11,0 пайызды түздү. Зайымдардын орточо алынган мөөнөтү өзгөргөн жок жана өткөн мезгилдин деңгээлинде — 1 күн боюнча калды.

Ликвиддүүлүк профицитинин шарттарында жана валюта рыногунда салыштырмалуу туруктуу жагдайда АКШ доллары/сом жубу боюнча своп шарттарындагы бүтүмдөргө суроо-талап төмөн болгон. Буга чейинки мезгилдер сыяктуу эле, АКШ доллары/рубль жубу боюнча своп-операциялардын көлөмү басымдуулук кылат. Своп-операциялардын рыногу коммерциялык банктардын ресурстарын тартуунун альтернативалуу булагы болот. Ашыкча ликвиддүүлүктүн жогорку деңгээлинин мезгилинде репо шартында эле эмес, своп шартында дагы операциялардын көлөмү төмөндөгөндүгү байкалууда, бул 2022-жылдын акыркы эки чейрегинде байкалган. Отчеттук чейректе своп-операциялардын көлөмү 1,1 млрд өскөн жана 1,9 млрд сомду түзгөн (III чейректе — 0,9 млрд сом). Орточо алынган чен 12,5 пайыздан 4,2 (-8,31 п.п.) пайызга чейин төмөндөп, мында орточо мөөнөт 13 күнгө чейин узарган (III чейректе — 7 күн).

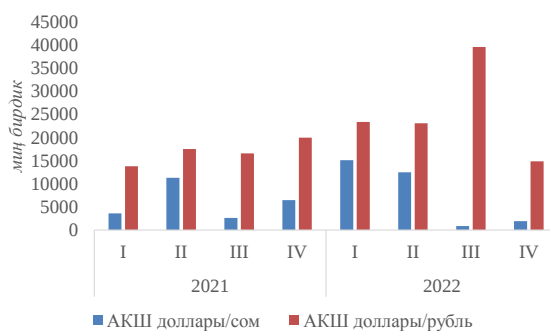
Кароого алынган мезгил ичинде АКШ доллары/рубль жубу боюнча своп-операциялардын көлөмү 62,4 пайызга төмөндөгөндүгүн көрсөтүп, 14,9 млрд рублди түзгөн. 2022-жылдын башталышында рубль жубундагы своп-операциялардын көлөмү АКШ доллары/сом жубундагы 30,4 млрд сомго салыштырганда 101,0 млрд рублди түздү.

3.2.4-график. Репо-бүтүмдөрдүн жана своп-операциялардын рыногу

2022-жылдын декабрь айында, толугу менен 2022-жылдагыдай эле, банк системасында ашыкча ликвиддүүлүккө байланыштуу банктар аралык рынокто жигердүүлүк төмөн болгон. 2022-жылы улуттук жана чет өлкө валюталарында стандарттуу бүтүмдөр жүргүзүлгөн эмес, бардык бүтүмдөр репо шарттарында түзүлгөн. Бүтүмдөрдүн көлөмү 2022-жылы 14,9 млрд сомду түзгөн, бул 2021-жылга караганда 56,1 пайызга төмөн. 2022-жылдын декабрь айында бүтүмдөрдүн көлөмү 702,8 млн сомду түзгөн. Бул ноябрь айындагыга караганда

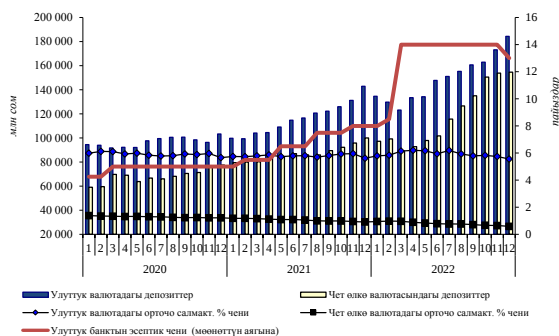
3.2.5-график. АКШ доллары/ рубль жана АКШ доллары/ сом жуптарында ишке ашырылган своп-операциялар динамикасы

Депозит рыногу

2022-жылдын IV чейрегинде негизинен эсептешүү эсептеринин жана талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин эсебинен депозиттик базанын олуттуу өсүшү белгиленген. 2022-жылдын акырына карата абал боюнча улуттук валютадагы

3.2.6-график. Коммерциялык банктардын депозиттеринин динамикасы

депозиттердин 74,3 пайызга жогорулоосунун эсебинен 54,6 пайызга көбөйгөн, ошол эле учурда мөөнөттүү депозиттер 17,6 пайызга өскөн.

Депозиттердин долларлашуу деңгээли 45,6 пайызга чейин (2021-жылдын декабрынан тартып +4,4 п.п.) жогорулаган, ошол эле учурда эсептик курска коррективкалао менен долларлашуу деңгээли 4,2 п.п., 45,3 пайызга чейин көбөйгөн.

3.2.7-график. Коммерциялык банктардын депозиттеринин агымдарынын динамикасы

Улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттер боюнча чендердин өсүшү улантылды, бул Улуттук банктын жүргүзгөн акча-кредит саясатынын жана жогору инфляциянын алкагында калктын аманатын алуу үчүн банктардын ортосунда атаандаштыктын өскөндүгүн көрсөтөт. 2022-жылдын декабрь айында улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттер боюнча пайыздык чен (калдык) 2021-жылдын декабрына салыштырганда 1,4 п.п. өсүп, 12,2 пайызды түзгөн. Улуттук валютадагы жаңыдан кабыл алынган депозиттер боюнча чендер дагы 1,5 п.п. 11,8 пайызга чейин жогорулоо менен өсүштү көрсөткөн.

Депозит рыногунда концентрациялануу индекси¹ кароого алынып жаткан мезгилдин акырына карата 2022-жылдын башталышынан тартып 0,01 п.п. 0,11 п.п. чейин төмөндөгөн, бул концентрациялануу деңгээлинин орточо экендигин тастыктап турат жана рынокто бирдей үлүштөгү тогуз катышуучу иш алып барып жаткандыгына дал келет.

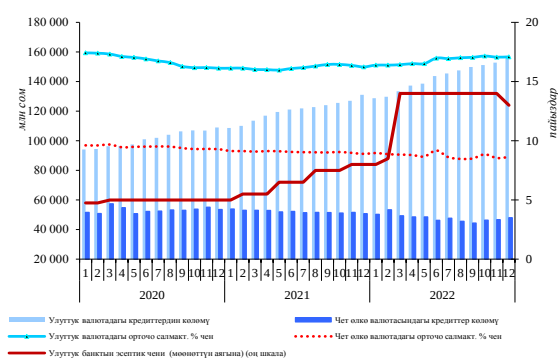
Кредит рыногу

Коммерциялык банктардын кредит портфели улуттук валютадагы кредиттердин көбөйүшүнөн улам өсүшүн уланткан, мында чет өлкө валютасындагы кредиттер өсүштүн көрсөткүчүн жаңыртты.

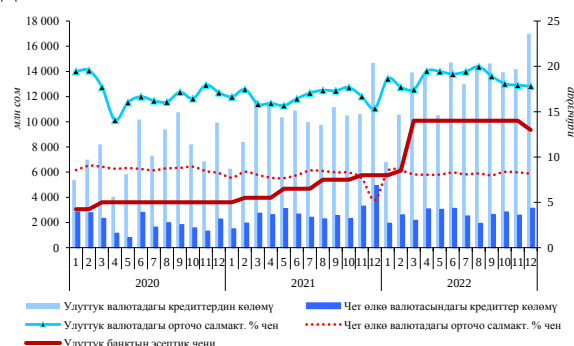
2022-жылдын декабрь айында улуттук валютадагы кредиттер 2021-жылдын декабрынан тартып 19,0 пайызга 156,0 млрд сомго чейин көбөйгөн. Негизги секторлордун ичинен соодага кредиттер 14,1 пайызга, ал эми айыл чарбасына кредиттер

¹ Бул индекс банктардын портфелинде көрсөткүчтүн концентрациялануу деңгээлин көрсөтөт. Концентрациялануу деңгээли Херфиндаль-Хиршмандын индекси эсептөө методикасы боюнча эсептелет жана көрсөткүчтүн салыштырма салмагынын квадраттарынын жалпы көлөмдөгү суммасын түшүндүрөт. Индекс 0дон 1ге чейинки маанини кабыл алат. Индексин 0,10дон кем мааниси концентрациялануунун төмөн деңгээлине; 0,10дон 0,18ге чейин – концентрациялануунун орточо деңгээлине; 0,18ден жогору – концентрациялануунун жогорку деңгээлине дал келет. Мисалы, 0,50гө барабар концентрациялануу индекси, рынокто бирдей үлүштөгү эки катышуучунун, ал эми 0,3 – үч катышуучунун катышуусуна эквиваленттүү ж.б.

3.2.8-график. Коммерциялык банктардын кредиттик карызынын мезгилдин акырына карата динамикасы

3.2.9-график. Мезгил ичинде коммерциялык банктар тарабынан жаңыдан берилген кредиттердин динамикасы

деңгээлине туура келет жана рыноктун он эки банктын ортосунда бөлүштүрүлүшүнө эквиваленттүү. Тармактык концентрациялануу көрсөткүчү 0,33 көрсөтүү менен кредиттөөнүн негизги үч секторун билдирет.

Кредит портфелинин сапаттык көрсөткүчү 2022-жылдын декабрь айынын жыйынтыгы боюнча төмөнкүчө түптөлгөн: кредит портфелинде мөөнөтүндө төлөнбөгөн кредиттердин үлүшү 2,7 пайызды түзүү менен 0,2 п.п. көбөйгөн. Пролонгацияланган кредиттердин кредит портфелине карата салыштырма салмагы 2021-жылдагыга караганда төмөн түптөлгөн, бирок дагы деле жогорку деңгээлде сакталууда, көрсөткүчтүн мааниси 2021-жылдын декабрь айынан бери 3,1 п.п. кыскаруу менен, 2022-жылдын декабрь айында 8,9 пайызды түзгөн.

3.3. Монетардык индикаторлор динамикасы

Камдык акчанын тездетилген өсүш арымынын улантылышы Улуттук банктын операциялары сыяктуу эле мамлекеттик башкаруу органдарынын операциялары менен дагы шартталган. Акча топтомдорунун жылдык өсүш арымы M2X кошпогондо, бардык компоненттердин өсүшүнүн эсебинен жогорулоо динамикасын көрсөткөн.

Акча базасы олуттуу өсүштү көрсөтүүдө, 2022-жылдын башынан тартып аталган көрсөткүч 44,9 пайызга өскөн жана мезгилдин акырына карата 227,4 млрд сомду түзгөн. Мында отчеттук чейрек ичинде эң жогорку тарыхый мааниге жеткен учурда 9,4 пайызды түзгөн.

Акча топтомдорунун жылдык өсүш арымы банктардан тышкары акчанын жана депозиттик базанын өсүш эсебинен тездешин улантууда, мында чет өлкө валютасында депозиттердин өсүшү көбүнчө кайрадан баалоонун эсебинен наркы өзгөрүшү менен шартталган. Акча массасынын (M2X акча топтому) көлөмү каралып жаткан мезгилдин акырында 9,0 пайызга көбөйүп, отчеттук мезгилдин акырына карата 443,7 млрд сомду

14,0 пайызга өскөн учурда, керектөө кредиттери (+50,4 пайыз) жана ипотека (+24,6 пайыз) кредиттөөнүн жогорку арымын көрсөткөн. Чет өлкө валютасындагы кредит портфели 2022-жылдын сентябрынан тартып көбөйө баштайт, жалпысынан жыл ичинде төмөндөө 5,3 пайызды түзгөн.

Ушундан улам кредит портфелинин долларлашуусу 2022-жылы 4,4 п.п. азаюу менен 23,5 пайызга жеткен. Алмашуу курсуна коррективироклоо менен долларлашуу деңгээли 4,6 п.п., 23,3 пайызга чейин төмөндөгөн.

Улуттук валютадагы кредит портфелинин пайыздык чени 2022-жылы акча-кредит саясатынын катуулатылышынын алкагында жогорулаган. Улуттук валютадагы кредиттер боюнча чендер декабрда 17,1 пайызды түзүү менен, жыл башынан бери 0,8 п.п. жогорулаган. Чет өлкө валютасындагы чендер 0,3 п.п. азаюу менен, 8,6 пайызды түзгөн.

Кредиттөө рыногунун жалпы концентрациялануу көрсөткүчү туруктуу болгон жана 0,09 деңгээлинде түптөлгөн, бул концентрациялануунун төмөн

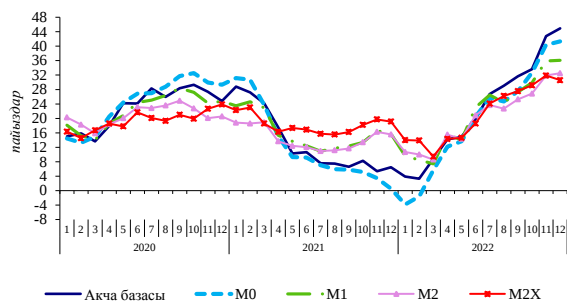
түзгөн (жылдык өсүш – 30,6 пайыз). Банктардан тышкаркы акча (M0) мезгилдин акырына карата 176,4 млрд сомду түзгөн жана чейрек ичинде 5,6 пайызга көбөйгөн.

Буга чейин белгиленгендей, ишке ашырылган монетардык саясат коммерциялык банктар тарабынан ресурстарды тартуу үчүн шарт түзүүнү өбөлгөлөгөн. Алсак, депозиттик базанын жалпы көлөмү өткөн мезгилге салыштырмалуу 11,4 пайызга өскөн, анын ичинде улуттук валюта сыяктуу эле (17,8 пайызга), чет өлкө валютасында дагы (3,2 пайыз) депозиттер көбөйгөн.

3.3.1-график. Мамлекеттик башкаруу органдарынын жана Улуттук банктын операцияларынын акча базасынын өзгөрүүсүнө салымы

3.3.2-график. Акча топтомдорунун номиналдык өсүш арымы (жылдык мааниде)

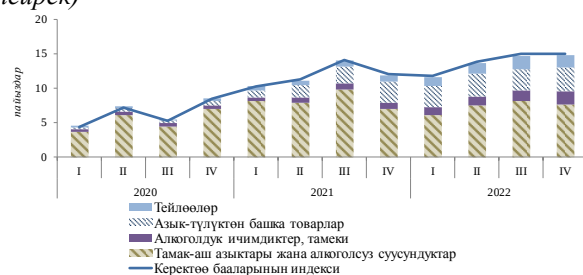
4-глава. Инфляция динамикасы

Тогуз ай катары менен ФАО азык-түлүк бааларынын индекси төмөндөгөндүгүнө карабай, Кыргыз Республикасында инфляция кароого алынган мезгил ичинде 2022-жылдын III чейрегиндеги деңгээлде өсүш арымын сактаган. Дүйнөдө курч геосаясий жагдайдын сакталып турушунда, энергия продукцияларынын дүйнөлүк рынокто өзгөрүлмөлүүлүгү жана дүйнө өлкөлөрүнүн көбүндө инфляциянын тездеши мурдагыдай эле Кыргыз Республикасындагы баага жогорулатуучу кысым көрсөтүүдө.

4.1. Керектөө баа индекси

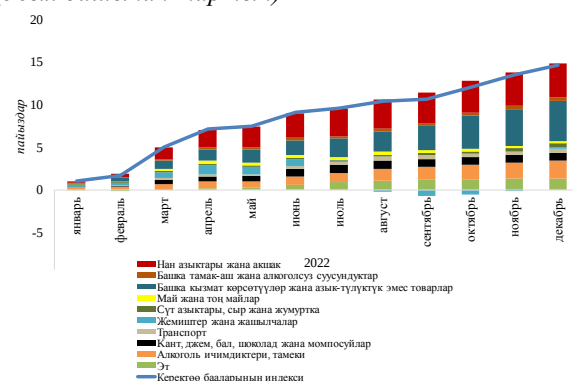
4.1.1-график. Керектөө баа индексинин түзүмүнүн динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

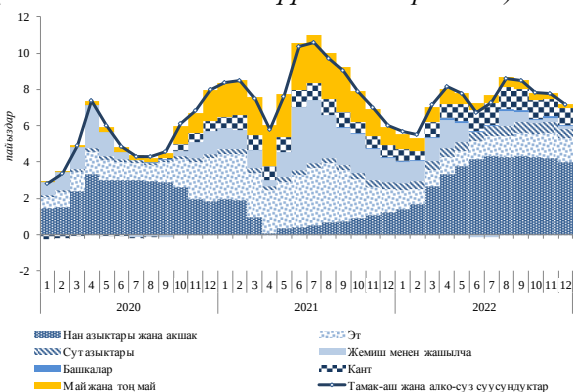
4.1.2-график. КБИ салымынын динамикасы

(жыл башынан тартып)

4.1.3-график. Азык-түлүккө баа динамикасынын жылдык керектөө баа индексине салымы

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

3,1 п.п 3,4 п.п. чейин өскөн, ал эми баалардын өсүшү 11,8 пайызды түзгөн. 2022-жылдын IV чейрегинде сомдун номиналдык алмашуу курсунун баасы бир аз түшүүсүнөн, керектөө кредиттөөсүнүн олуттуу көбөйүүсү менен колдоого алынган ички суроо-талаптын өсүшүнөн улам, азык-түлүктөн башка товарларга импорттук баанын тездеши байкалган.

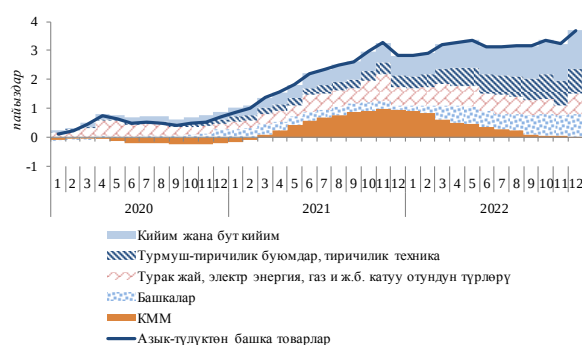
2022-жылдын IV чейрегинде инфляция 15,0 пайызды түзгөн (2022 жылдын IV чейреги/ 2021 жылдын IV чейреги), мында инфляциянын жылдык мааниси (2022 жылдын декабрь айы 2021 жылдын декабрына карата) инфляциянын бардык негизги компоненттерине баанын өсүш алкагында 14,7 пайызды түзгөн. 2022 жылдын биринчи жарымында дүйнөдө геосаясий чыңалуунун алкагында дүйнөлүк товар-чийки зат рынокторунда баанын жогорулашы инфляцияга негизги салым кошкон. Жогорку дүйнөлүк баалар өлкөбүздө социалдык жактан мааниге ээ товарларга таасирин тийгизген.

КБИ тездешине көбүрөөк салымды азык-түлүк товарларына баанын 16,7 пайызга өсүшү менен камсыз кылынган (КБИге салым 7,6 п.п.). Азык-түлүк тобунун түзүмүндө нан азыктарына жана акшактарга, этке, сүт азыктарына, ошондой эле кантка баанын жогорулоосу байкалган. Бир тарабынан баанын жогорулоосу, глобалдуу инфляциялык тенденциялар менен түшүндүрүлсө, башка жагынан, мамлекеттик жана жеке секторлордо эмгек акынын өсүш эсебинен ички суроо-талаптын жогорулашына байланышкан факторлор менен түшүндүрүлөт. Дүйнөлүк рынок менен интеграциялоо шарттарында башка өлкөлөрдөгү баа конъюнктурасы ички рынокто баа конъюнктурасына белгилүү бир таасирин тийгизет.

Азык-түлүккө кирбеген товарлардын салымы 2022-жылдын жылдык мааниде III чейрегиндеги

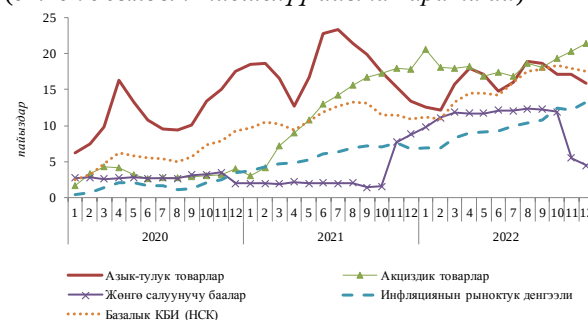
4.1.4-график. Азык-түлүктөн башка товарларга баа динамикасынын жылдык КБИге салымы

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

4.1.5-график. Товарлардын тобу боюнча КБИ динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

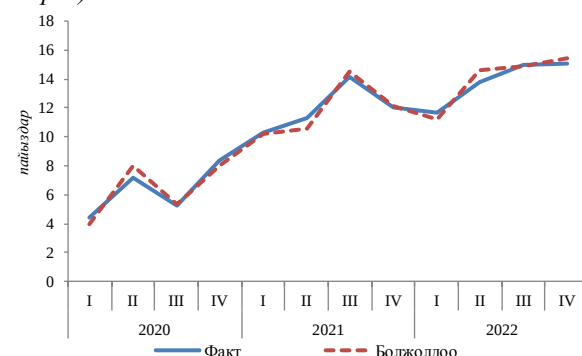

(+15,2 пайыз) олуттуу салым кошкон. 2022-жылдын IV чейрегинде 2021 жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда, КР УСК методикасы боюнча эсептелген базалык инфляция, 18,0 пайызды түзгөн. 2022-жылдын декабрь айында рыноктук инфляциянын көрсөткүчү жылдык мааниде 13,2 пайызды түзүү менен өсүшүн уланткан, ошол эле учурда орточо жылдык рыноктук инфляция 9,9 пайыз деңгээлинде түптөлгөн.

4.2. Болжолдоону факты менен салыштыруу

4.2.1-график. Керектөө баа индексинин айкын жана болжолдуу мааниси

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Инфляциялык күтүүлөр

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин сурамжылоосунун маалыматы боюнча, калктын жана ишканалардын инфляциялык күтүүлөрү 2022-жылдын IV чейрегинде салыштырмалуу түрдө жогорку деңгээлде сакталган. Баанын өсүшү боюнча калктын күтүүлөрү 15,0 пайызга чейин (4.3.1-график) басаңдаган. Ошол эле учурда ишканалардын баа боюнча күтүүлөрү өсүшүн улантууда жана 15,7 пайыздын тегерегин түзөт (4.3.2-график). Эсептешүүлөрдүн методологиясын кайрадан карап

2022-жылдын кароого алынган чейрегинде азык-түлүктөн башка товарларга болгон баанын өсүшүнө кийим-кечеге жана бут кийимге (+11,9 пайыз), тиричилик техникасына (+22,0 пайыз), көмүргө (+4,6 пайыз) жана башка товарларга баанын жогорулашы көбүрөөк салым кошкон. Кароого алынган чейректен күйүүчү-майлоочу материалдарга баа 8,2 пайызга жогорулаган, ошол эле учурда россиялык мунайды кайра иштетүү заводу дүйнөлүк баа өсүп жаткан шартта экспорттун көлөмүн кыскарткандыктан дизель майы 37,8 пайызга кымбаттаган.

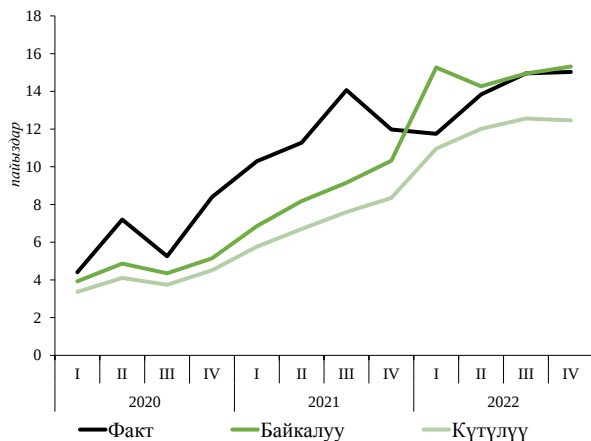
Акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө 2022-жылдын IV чейрегинде баанын өсүшү 11,0 пайызды түзгөн (2021-жылдын IV чейрегинде – 5,4 пайыз). Акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөрдүн инфляциясына транспорттук кызмат көрсөтүүлөр (+16,0 пайыз), ресторандар жана мейманканалар (+14,2 пайыз), ошондой эле эс алуу кызмат көрсөтүүлөрүнө баанын жогорулашы

Инфляциянын орточо чейректтик деңгээли Улуттук банктын күтүүлөрүнөн 0,4 п.п. төмөн түптөлгөн. Сомдун номиналдык алмашуу курсунун түшүү таасири улантылгандыгынан тышкары, инфляция сезондук фактордун, нан азыктарынын импорттук баасынын өсүшү алкагында азык-түлүктөн башка товарлардын кымбатташы эсебинен жашылча-жемиштерге баанын жогорулашы менен дагы шартталган.

чыгууга байланыштуу инфляциялык күтүүлөрдүн сандык маанилери Кыргыз Республикасынын акча-кредит саясаты жөнүндө отчеттордун жыйынтыктарынан айырмаланат, бирок баяндоо мааниси жана таржымалы мурункудай бойдон калууда.

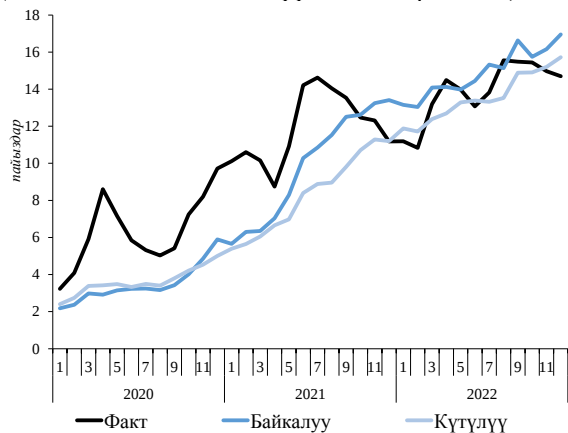
4.3.1-график. Инфляциянын айкын мааниси, үй чарбаларынын байкоого алынуучу жана күтүлүп жаткан инфляциясы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

4.3.2-график. Инфляциянын айкын мааниси, ишканалардын байкоого алынуучу жана күтүлүп жаткан инфляциясы

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

Калктын инфляциялык күтүүлөрү 2022-жылдын IV чейрегинде жогорку деңгээлде сакталууда. Ошол эле учурда баалардын жалпы деңгээлинин өсүшү тездөөсүн күтүп жаткан респонденттердин үлүшү 41,9 пайызга чейин азайган (II чейрекке карата - 6,1 п.п.). Бул 2022-жылдын акырында баалардын өсүшү төмөндөгөндүгүнө байланыштуу, бул байкоого алынып жаткан инфляцияга табигый түрдө таасирин тийгизет. 2023-жылдын башында баалардын байкалаарлык өсүшүн, ошондой эле улуттук валютанын алмашуу курсунун динамикасын эске алуу менен, калктын жогорку инфляциялык күтүүлөрү сакталарын болжолдоого болот.

Өтүп жаткан жылда ишканалардын инфляциялык күтүүлөрү планга ылайык өстү. 2022-жылы баалардын жалпы өсүшүн күтүп жаткан ишканалардын үлүшү, салыштырмалуу түрдө жогорку мааниде калуу менен өзгөргөн жок. Мындай динамика ишканалардын өздөрү байкоого алган инфляциянын байкалаарлык өсүшү менен шартталган. Бул товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү үйдө өндүрүүчүлөрдүн чыгымдарынын көбөйгөндүгүнө байланыштуу. Эгерде келерки жылы жигердүү фискалдык саясатты жана бир катар административдик тарифтердин жогорулоосу боюнча пландарды эске алсак, ишканаларда инфляциялык

күтүүлөрдүн төмөндөөсү жакынкы келечекте күтүлбөйт.

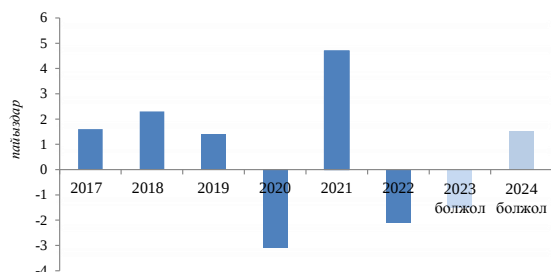
Жогорку инфляциялык күтүүлөрдүн узак убакытка сакталышы экономикалык агенттердин аракеттерин потенциалдуу түрдө өзгөртүшү мүмкүн. Мындай жагдай өнүккөн учурда Улуттук банк тарабынан орто мөөнөттүү багыттагы инфляция деңгээлине жетишүү татаалдайт.

5-глава. Орто мөөнөткө каралган болжолдоолор

5.1.1. Соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн өнүгүүсүн болжолдоо

Россия

5.1.1.1-график. Россиянын реалдуу ички дүң өнүмүнүн өсүшү
(жылга карата жыл)

Булагы: ЭВФ, «Блумберг» МА, РФ Экономиканы өнүктүрүү министрлиги, Россия Банкы

Россия экономикасынын төмөндөө арымы 2022-жылы көпчүлүк институттардын жана аналитиктердин болжолдоосунан жогору болгон. Жакынкы жылдарда экономиканын көрсөткүчтөрүнүн өсүшү күтүлүүдө.

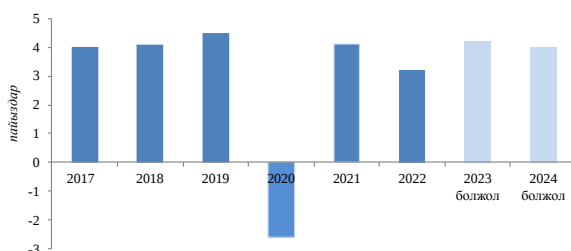
Россия Банкы керектөөчүлөрдүн суроо-талабы калыбына келе баштаган белгилер байкалгандыгын белгилейт. Мамлекеттик инвестицияларды кеңейтүү жалпы суроо-талапты кеңейтүүгө бюджеттик саясаттын салымын көбөйтөт. 2023-жылы экономиканын түзүмдүк өзгөрүүсүн эске алганда экономиканын

төмөндөө арымы басаңдап, 2024-жылы Россиянын ИДӨсүнүн өсүшү башталат.

Россия Банкынын болжолдоолору боюнча жана жүргүзүлүп жаткан акча-кредит саясатын эске алганда 2023-жылы жылдык инфляция 7,0 пайыздан төмөн болот жана 2024-жылы болжол менен 4,0 пайыз деңгээлинде түптөлөт.

Казакстан

5.1.1.2-график. Казакстандын реалдуу ички дүң өнүмүнүн өсүшү
(жылга карата жыл)

Булагы: «Блумберг» МА, эл аралык финансы институттары

көлөмүн төмөндөтүү аркылуу өсүш арымына таасирин тийгизиши мүмкүн. Башка жагынан алганда, тышкы шарттардагы терс өзгөрүүлөр мунайга баанын төмөндөшүнө алып келиши мүмкүн. ЭВФтин баа берүүсү боюнча, ИДӨ өсүшү 2023-2024-жылдары 4,3 деңгээлде жана тиешелүү түрдө 4,4 пайызда түптөлөт.

Дүйнөлүк банктын болжолдоосуна ылайык Казакстандын ИДӨсү 2023-жылы 3,5 пайызга жана 2024-жылы 4,0 пайызга чейин өсүшү күтүлүүдө. Мындай өсүштү КТК түтүк өткөрмөлөрү боюнча мунайдын өткөрүлүшү сакталган шарттарда Тенгиз кен казып алуу жайын кеңейтүү долбоорунан мунайды кошумча казып алуулар шарттайт.

Орто мөөнөттүү мезгилде жылдык инфляция буга чейинки баага салыштырмалуу олуттуу өзгөрүүлөргө дуушар болгон жок. 2023-жылы инфляция өтүп жаткан жылдын жогорку базасына жана жүргүзүлүп жаткан акча-кредит саясатына байланыштуу 7,5-9,5 пайызга чейин акырындан басаңдайт. Аны менен катар, Дүйнөлүк банк 2023-жылы инфляция 8,2 пайыз деңгээлде болорун болжолдоодо

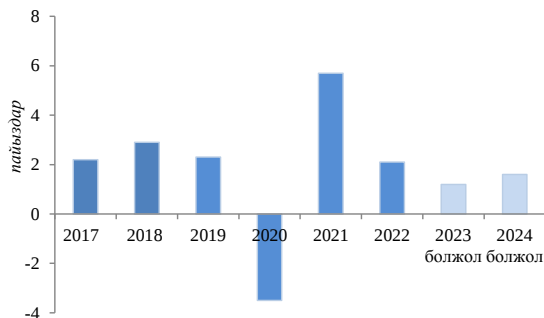
АКШ

Орто мөөнөттүү мезгилде АКШда монетардык саясаттын кескин катаалдашынын жана геосаясий кырдаалдын терс кесепеттеринин натыйжасында ИДӨнүн экономикалык өсүшүнүн басаңдоосу тууралуу болжолдоолор сакталууда.

5.1.1.3-график. АКШнын реалдуу

ИДӨсүнүн өсүшү

(жылга карата жыл)

Булагы: «Блумберг» МА, эл аралык финансы институттары

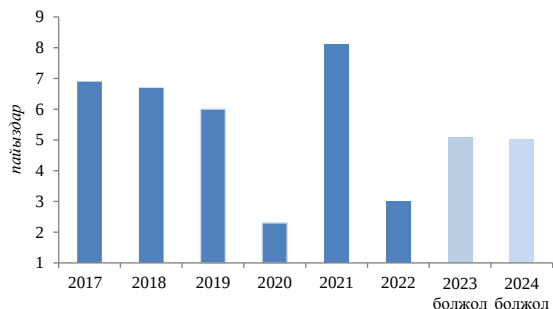
жогорулатат деп болжолдонууда, ал эми аны төмөндөтүү 2024-жылдан эрте болбойт. Суроо-талаптын азаюусуна таасирин тийгизген монетардык саясатты мындан ары катаалдатуунун натыйжасы, келечекте дүйнөлүк товар рынокторунда баалардын төмөндөшүнө жана глобалдуу өндүрүштү жана ташып келүүлөрдү акырындан калыбына келтирүү АКШда инфляцияны басаңдатууну шарттайт.

Кытай

5.1.1.4-график. Кытайдын реалдуу

ички дүн өнүмүнүн өсүшү

(жылга карата жыл)

Булагы: КЭРдтн Улуттук статистика бюросу, «Блумберг» МА

пайызга чейин өсүшү күтүлөт деп билдирген.

Бириккен улуттар уюмунун болжолдоолоруна ылайык Кытай экономикасы 2023-жылы 4,8 пайызга өсөт, бирок бул көрсөткүч Кытай экономикасынын коронавирус пандемиясына чейинки орточо көрсөткүчүнөн дагы деле төмөн.

5.2. Орто мөөнөткө каралган болжолдоо

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы монетардык саясатты иштеп чыгууда орто мөөнөттүү келечекте экономикалык процесстерди өнүктүрүүнүн ар кыл сценарийлеринин моделин түзүүнүн жыйынтыктарына таянат. Болжолдоо учурдагы мезгилдин таасирлерин жана өбөлгөлөрүн болушунча эсепке алуу, ошондой эле дүйнөлүк изилдөө агенттиктеринин жана институттарынын эксперттик баа берүүлөрүнө жана болжолдоолоруна таянуу менен түзүлөт.

2022-жылдын IV чейрегинде монетардык саясатты салыштырмалуу жеңилдетүү жана демилге берүүчү бюджет-салык саясаты жалпы суроо-талапка, тиешелүү түрдө экономикалык жигердүүлүккө оң таасирин тийгизген, муну Кыргыз Республикасынын салыштырмалуу жогорку экономикалык өсүшү тастыктап турат. Ички өндүрүштүн өсүш арымы соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдүн экономикасынын өсүш динамикасынан алдыга кеткендиги байкалууда. Суроо-талапты жана экономикалык жигердүүлүктү

Экономикалык өсүш узак мөөнөттүү туруктуу деңгээлден бир аз төмөн болуусу күтүлүүдө. АКШдагы керектөө чыгашаларынын өсүш арымынын туруктуулугу сакталгандыгы жана ФРС акча-кредит саясатын жеңилдетүүнүн натыйжасында эл аралык аналитиктердин болжолдоолору кыйла оптимисттик мүнөздө боло баштады. Инфляцияны бир кыйла басаңдоосуна карабастан, 2022-жылдын акырына карата анын деңгээли акыркы 40 жыл аралыгында 2 пайыз таргетте рекорддук деңгээлде калууда. Мындай шартта АКШ ФРС негизги ченди

Көпчүлүк аналитиктердин Кытай экономикасы боюнча болжолдоолору Кытай өкмөтү 2022-жылдын декабрь айында карантиндик чектөөлөрдү жеңилдете баштагандан тартып жакшырган.

Bloomberg агенттиги тарабынан сурамжыланган эксперттердин консенсус-болжолдоолору боюнча Кытай ИДӨсү 2023-жылы 5,1 пайызга жана 2024-жылы 5,0 пайызга чейин өсүшү күтүлүүдө

ЭВФ Кытайдын экономикасы өлкө толук ачылгандан кийин 2023-жылы 5,2 пайызга тездейт жана 2024-жылы 4,5

колдоп турган кошумча фактор катары керектөөчүлөрдү кредиттөө динамикасынын өсүшүн белгилөөгө болот.

Дүйнөлүк товардык-чийки зат рынокторунда энергия ресурстарына баалар турукташтырылгандыгы байкалган, эксперттердин баасы боюнча бул көрсөткүч жакынкы келечекте сакталат. Эл аралык азык-түлүк рынокторунда негизги айыл чарба өсүмдүктөрү боюнча жагымдуу баа жагдайы байкалган, бул келе жаткан жылы азык-түлүккө бааны төмөндөө жагына түзөө боюнча күтүүлөрдү сактоого белги болуп саналат.

Сакталып турган жогору деңгээлдеги ички жана тышкы инфляциялык көрсөткүчтөр, ошондой эле экономикалык агенттердин туруктуу жогорку инфляциялык күтүүлөрү республикада тең салмактуулук деңгээлинен ашкан деңгээлдеги инфляциянын түптөлүшүн шарттайт. Аталган факторлор инфляция боюнча орто мөөнөттүү 5-7 пайыздык көрсөткүчкө жетүүнүн ылдамдыгын басаңдатат.

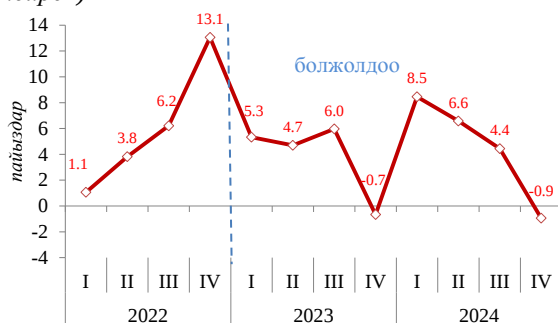
Орто мөөнөттүү болжолдоонун базалык сценарийи геосаясий чыңалуудан таасирди, товардык-чийки зат рынокторундагы дүйнөлүк баанын туруктуу динамикасын, сакталып турган жогорку инфляциялык күтүүлөрдү жана түрткү берүүчү бюджеттик-салык саясатын эске алат.

Соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдүн экономикасын өнүктүрүүнүн белгиленген тенденцияларын, ошондой эле дүйнөлүк товардык-чийки зат рынокторунда баалардын динамикасын эске алуу менен, Кыргыз Республикасынын негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөрүн 2023-2024-жылдары өнүктүрүүнүн төмөнкү болжолу иштелип чыккан.

Кыргызстандын экономикасынын реалдуу сектору 2023-жылы орточо маанидеги деңгээлден төмөн өсүштү көрсөтүүсү күтүлүүдө.

5.2.1-график. Реалдуу ички дүн өнүмдү болжолдоо.

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

2023-жылдын жыйынтыгы боюнча ИДӨнүн реалдуу өсүшү 3,4 пайызды, Кумтөр алтын кенин казып алуу ишканаларын эске албаганда, 3,6 пайызга жакынды түзөт. Кумтөр алтын кенин казып алуу ишканасында өндүрүштүн өсүшү 2022-жылдагы иштеп чыгуу көрсөткүчүнөн ашпайт.

Секторлор боюнча учурдагы болжолдоодо экономикалык өсүш айыл чарба (мал чарбачылыгы жана өсүмдүк өстүрүүнүн эсебинен), өнөр-жай (токтоп турган ишканаларды калыбына келтирүү жана иштеп жаткан ишканалардын өндүрүштүк туруктуулугун сактоонун эсебинен), кызмат көрсөтүү жана курулуш секторлору аркылуу колдоого алынган.

2024-жылы реалдуу ИДӨнүн өсүш арымы 3,8 пайыздын тегерегинде, Кумтөр алтын кенин казып алуу ишканаларын эске албаганда 4,0 пайызга жакын белгиленет.

2023-жылдын аягында инфляция (өткөн жылдын декабрына карата декабрь) 10-12 пайыздын тегерегинде болжолдонот. Кыргыз Республикасынын акча-кредит саясаты жөнүндө буга чейинки отчетуна салыштырганда учурдагы болжолдоо көбөйүү жагына кайрадан каралып чыккан себеби бул

көбүнчө мамлекеттик администрленүүчү товарлар жана кызмат көрсөтүүлөрдүн баасынын жогорулашына байланыштуу болгон.

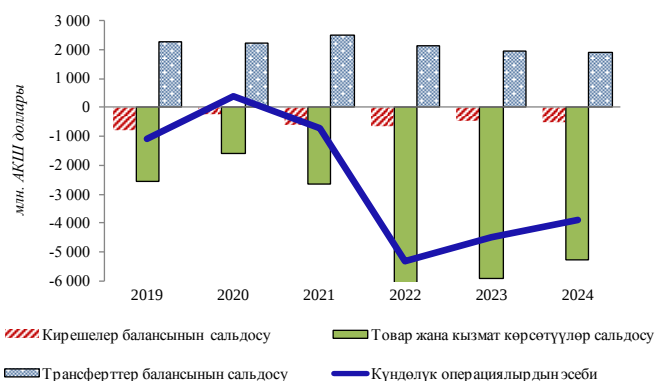
Учурдагы болжолдоодо бир катар коммуналдык кызматтардын тарифтеринин, ошондой эле Бишкек шаарында коомдук транспорттун жол киресинин жогорулоосу эске алынган. 2023-жылы Борбордук Азия аймагында акыркы беш жыл ичиндеги түшүмдүүлүк көрсөткүчтөрүнүн орточо деңгээлине салыштырмалуу түшүмдүн жогору болушу күтүлүүдө. Бул азык-түлүк товарларынын баасынын өсүшүн кармап турууга шарт түзөт. Инфляциялык жагдай мамлекеттик органдардын жаңы тарифтерди кабыл алуусуна, ошондой эле сомдун АКШ долларына карата алмашуу курсунун динамикасына жараша түптөлөт.

2023-2024-жылдарга карата төлөм теңдемин болжолдоо ¹.

2023-жылга өлкөнүн төлөм теңдеми көрсөткүчтөрүн болжолдоо айкын мезгилде алынган маалыматтарды жана Кыргызстандын соода боюнча өнөктөш өлкөлөрүнүн такталган баштапкы өнүгүү шарттарын эске алуу менен корректировкаланган. Айкын мезгилде алынган маалыматтар тышкы соода жүргүзүүдө шарттар өзгөргөндүгүн тастыктоодо. Кыргыз Республикасынын жана соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн экономикалык өсүшү боюнча баа берүүлөр жакшыруу жагына кайрадан каралган, бирок тышкы сектор белгисиздиктин жогорку деңгээли менен мүнөздөлүүсүн улантууда.

Жыл жыйынтыгы боюнча, товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн терс балансы ИДӨгө карата 39,1 пайыз деңгээлинде күндөлүк операциялар эсебинин тартыштыгын шарттай тургандыгы күтүлөт.

5.2.1.3-график. Күндөлүк операциялардын эсеби боюнча болжолдоо маалыматтары
(млн АКШ доллары)

Региондо логистикалык ырааттуулукту кайра өзгөртүүнүн натыйжасында айкын мезгилде катталган маалымат, тышкы соода жүргүзүү боюнча күтүүлөрдүн жаңыртылышын шарттаган. Мындан тышкары, азык-түлүккө жана энергия ресурстарына дүйнөлүк баалардын өсүшү экспорт жана импорт көрсөткүчтөрүнө олуттуу таасирин тийгизип жатат. Соода тартыштыгы жогору деңгээлде сакталышы күтүлүүдө бирок, болжолдоолорго ылайык импорттун өсүшүнүн басандашы

жана экспорттун өсүшү, жалпысынан ушул көрсөткүчтүн өткөн жылга салыштырмалуу жакшыруусуна таасирин тийгизет.

2023-жылдын жыйынтыгы боюнча болжолдоо күтүүлөргө ылайык, экспорт 2022-жылдагы көлөмдөн 34,3 пайызга жогору калыптанат. Жеңил жана иштеп чыгуу өндүрүш товарларын, ошондой эле айыл чарба товарларын берүүлөр экспортко кыйла колдоо көрсөтөт.

Импорттук берүүлөр 2022-жылдагыдай эле жогору деңгээлде калары күтүлүүдө. Импорттун түзүмүндө басымдуу көлөмдү ошондой эле керектөө товарлары жана аралык товарлар ээлейт. Энергия продукцияларын берүүлөр көлөмү өткөн жылдагыдай деңгээлде калышы болжолдонууда.

Айкын мезгилде алынган маалыматтар күндөлүк трансферттердин таза агылып кирүүсү боюнча болжолдоону кайрадан карап чыгуу үчүн негиз болгон. Кайрадан каралган болжолдоого ылайык, жеке трансферттердин таза агылып кириши

¹ Болжолдоо Улуттук банктын айкын мезгилде колдонулган кошумча баа берүүлөрүн эске алуу менен түзүлгөн.

6,7 пайызга төмөн түптөлөт. Расмий трансферттердин агылып кирүүсү өткөн жылдын деңгээлинен төмөн күтүлүүдө.

“Кызмат көрсөтүүлөр” статьясынын сальдосу, күтүлгөндөй эле, чет өлкө жарандарынын Кыргыз Республикасында кыдырууларына байланышкан кызмат көрсөтүүлөрдүн (кыдыруулардын экспорту) өсүшүнүн таасири астында оң түптөлөт. Товар жүгүртүү болжолдоолоруна байланыштуу транспорттук кызмат көрсөтүүлөрдүн көлөмү жогорку деңгээлде сакталат.

Күндөлүк эсептин күтүлүп жаткан тартыштыгы финансылык эсеп жана капитал менен операциялар эсеби тарабынан олуттуу көлөмдө каржылоону талап кылат. Финансылык капиталдын негизги агылып кирүү булагы катары башка жана тике чет өлкөлүк инвестициялар саналат. Мурда алынган кредиттерди тейлөө көлөмү олуттуу деңгээлде сакталат.

2023-жылы экономиканын тышкы секторунун өнүгүшү боюнча болжолдоонун кайра каралышы 2024-жылга карата төлөм теңдеминин мындан ары өнүгүүсүнүн күтүүлөрүн аныктаган. Бүтүндөй алганда, геосаясий жагдайга байланыштуу дүйнөдөгү белгизисдиктин фонунда Кыргыз Республикасынын экономикасынын өнүгүүсүнүн оң темптери жөнүндө божомолдор сакталып калууда.

Жеке трансферттердин агылып кириши боюнча ооздукталган терс динамиканын сакталып турушуна жана эл аралык кыдыруулардын калыбына келүүсүнө байланыштуу соода балансынын олуттуу тартыштыгынын таасиринде, күндөлүк операциялар эсебинин тартыштыгы 2024-жылы ИДӨгө карата 24,2 пайыз деңгээлинде болоору болжолдонууда. Соода балансынын тартыштыгы баа берүүлөргө ылайык, экспорттун өсүшүнүн жана импорттук берүүлөрдүн төмөндөөсүнүн эсебинен 2023-жылга салыштырмалуу 9,3 пайызга төмөндөйт. Күндөлүк трансферттердин түшүүсүнүн көлөмү акча которуулардан түшүүлөрдүн 0,6 пайызга төмөндөөсүнөн жана мамлекеттик сектордун акчалай гранттардын көлөмүнүн аздыгынан улам, 1,5 пайызга төмөн болоору болжолдонууда. 2024-жылы капитал менен операциялар жана финансылык операциялар эсеби боюнча чет өлкө капиталынын жетишсиз агылып кирүү тобокелдиги сакталат, бул Улуттук банктын эл аралык камдарынын эсебинен кошумча каржылоону талап кылышы мүмкүн. Капиталдын түшүүсүнүн басымдуу бөлүгүн, болжолдонгондой эле, тике чет өлкө инвестициялары жана жеке секторго башка инвестициялар камсыз кылат. Мамлекеттик жана жеке сектордун карызга алынган капитал боюнча милдеттенмелери көбөйөт жана буга чейин алынган ссудаларды жана зайымдарды тейлөөнүн өсүү тенденциясы олуттуу деңгээлде сакталат.

Кыргыз Республикасынын 2023-2024-жылдар үчүн төлөм теңдеми боюнча иштелип чыккан болжолдоодо төмөнкүдөй тобокелдиктер сакталууда:

- геосаясий абалга байланыштуу белгисиз жагдай;
- мунай, алтын жана азык-түлүк боюнча дүйнөлүк баалардын өзгөрүлмөлүүлүгү;
- соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдө экономикалык абалдын начарлашы;
- соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдө алмашуу курсунун өзгөрүлмөлүүлүгү;
- мамлекеттик жана жеке сектордун карыздык милдеттенмесинин көбөйүшү.

1-тиркеме. Негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөр

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек, эгерде башкасы көрсөтүлбөсө)

Көрсөткүчтөрдүн аталышы	Өлчөө бирдиги	2020				2021				2022			
		I ч.	II ч.	III ч.	IV ч.	I ч.	II ч.	III ч.	IV ч.	I ч.	II ч.	III ч.	IV ч.
1. Суроо-таалап жана сунуш¹ (эгерде башкасы көрсөтүлбөсө, реалдуу өсүш арымы)													
Номиналдык ИДӨ, чейрек ичинде	млн сом	117 150,9	122 725,1	173 410,8	188 533,5	121 427,5	155 416,7	210 061,2	236 216,8	145 869,2	189 451,0	270 129,4	296 874,5
ИДӨ	%	2,3	-11,8	-7,5	-12,8	-8,4	5,1	1,6	11,9	4,5	7,8	9,0	6,8
Кумторадү эске албаганда, ИДӨ	%	1,5	-14,3	-8,0	-11,6	-4,0	10,3	2,3	6,0	3,8	4,0	6,9	7,9
Ички керектөө	%	5,0	-19,0	-2,5	-8,3	-1,9	26,3	4,6	15,8	4,2	9,3	5	-
Инвестициялар	%	-40,0	-47,2	-30,1	-10,8	8,0	-116,1	24,1	54,8	207,3	573,4	38,4	-
Таза экспорт	%	-27,1	-67,2	-27,4	14,1	30,2	10,8	67,3	93,6	152,2	312,1	173	-
<i>ИДӨнүн өндүрүшү:</i>													
Айыл чарба	%	0,6	0,7	1,0	0,7	1,7	-1,5	-7,6	-5,0	2,3	1,8	8,3	8,0
Өнөр жай	%	4,4	-2,7	-8,2	-18,6	-15,2	-5,2	1,3	44,9	8,3	20,6	20,5	2,0
Курулуш	%	-2,5	-12,7	-5,7	-25,0	-19,8	-12,7	-3,3	1,9	2,2	4,1	2,3	14,6
Кызмат көрсөтүү	%	1,9	-17,8	-11,7	-9,4	-5,1	14,6	8,5	7,3	3,4	4,6	6,7	6,7
анын ичинде соода жүргүзүү	%	3,6	-30,9	-14,8	-14,2	-12,2	35,2	12,3	12,2	6,3	6,8	11,0	10,4
2. Баалар²													
Керектөө баа индекси (КБИ)	%	104,4	107,2	105,3	108,4	110,3	111,3	114,1	112,0	111,7	113,8	115,0	115,0
Керектөө баа индекси (КБИ), мезгилдин акырына карата жылдык мааниде	%	105,9	105,8	105,4	109,7	110,2	114,2	113,5	111,2	113,2	113,1	115,5	114,7
Базалык КБИ	%	103,5	105,8	105,3	108,1	110,1	110,6	113,0	111,3	111,8	114,4	117,4	118,0
<i>КБИ, товарлар жана кызмат көрсөтүүлөрдүн негизги топтору боюнча:</i>	%												
Азык-түлүк товарлары	%	108,1	113,4	109,7	115,4	117,9	117,3	121,5	115,3	113,5	116,6	117,9	116,7
Азык-түлүктөн башка товарлар	%	100,9	102,1	101,6	102,0	103,7	106,4	108,6	110,4	110,3	111,2	110,9	111,8
Алкоголдук ичимдиктер, тамеки	%	104,2	105,3	105,7	106,3	106,0	108,3	110,4	111,3	113,6	114,9	117,8	122,5
Тейлөө	%	101,0	101,0	100,0	102,3	103,3	104,1	105,0	105,4	107,9	109,0	111,1	111,0
<i>КБИ, мүнөздөмөсү боюнча классификациялоо:</i>													
Активдик товарлар	%	103,1	103,3	102,8	103,4	102,1	102,3	115,5	117,7	118,8	117,5	117,9	120,3
Жоңго салынуучу баа	%	102,7	102,7	102,8	102,8	102,7	102,7	101,8	106,0	110,9	111,9	112,2	107,0
Инфляциянын рыноктук деңгээли	%	100,8	101,9	101,3	102,6	101,0	102,2	106,8	107,1	107,4	109,1	110,4	112,6
3. Тышкы сектор³ (ИДӨ карата пайыздарда)													
Соода балансы	ИДӨгө карата %	-27,5	-22,3	-18,3	-18,6	-19,6	-19,4	-23,5	-28,3	-37,2	-50,5	-62,7	-61,8
Күндүлүк операциялар эсеби	ИДӨгө карата %	-9,0	-4,0	0,4	4,8	3,8	4,9	-1,1	-8,7	-19,7	-36,2	-48,6	-48,4
Товарлар жана кызмат көрс. экспорт	ИДӨгө карата %	34,7	34,3	33,5	31,6	31,0	39,2	39,9	38,6	37,7	30,2	28,7	32,6
Товарлар жана кызмат көрс. импорт	ИДӨгө карата %	61,5	56,3	53,2	52,5	53,5	61,4	65,8	69,5	77,6	83,9	94,3	94,3
4. АКШ долларынын алмашуу курсу (бир мезгилдин акырына карата)	сом	80,8100	75,9887	79,6000	82,6498	84,7792	84,6640	84,7907	84,7586	83,3090	79,5000	80,1829	85,6800
5. Монетардык сектор													
Улуттук банктын эсептик чен, мезгилдин акырына карата	%	5,00	5,00	5,00	5,00	5,50	6,50	7,50	8,00	14,00	14,00	14,00	13,00
"Овернайт" депозити боюнча чен, мезгилдин акырына карата	%	2,75	2,75	2,75	2,75	3,25	4,25	5,25	5,50	12,00	12,00	12,00	10,00
"Овернайт" кредити боюнча чен, мезгилдин акырына карата	%	5,75	5,75	5,75	5,75	6,00	7,00	8,00	8,50	16,00	16,00	16,00	15,00
Банктар аралык кредит рыногундагы орточо алынган пайыздык чендер, чейрек ичинде	%	3,55	3,85	3,79	3,79	4,15	5,30	6,50	6,76	10,12	14,51	12,97	12,00
<i>анын ичинде:</i>													
РЕПО бүтүмдөрү боюнча	%	3,55	3,85	3,97	3,84	4,15	5,32	6,52	6,76	10,12	14,51	12,97	12,00
улуттук валютада кредиттер боюнча	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
чет өлкө валютасында кредиттер боюнча	%	-	-	2,50	2,50	-	-	7,00	-	-	-	-	-
7 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	3,97	3,95	3,95	4,01	4,50	5,26	6,08	6,57	11,86	13,11	12,82	11,41
14 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	4,15	4,32	4,20	4,50	5,03	5,64	6,50	6,93	11,45	13,57	13,11	12,17
28 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	4,31	4,52	4,37	4,62	5,15	6,12	6,87	7,26	11,09	13,82	13,46	12,57
91 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	4,48	4,65	4,70	4,70	5,45	5,43	7,45	-	-	-	15,19	13,81
182 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Акча базасы	%	13,6	24,1	28,3	24,8	24,2	10,7	6,6	6,5	8,80	19,80	31,65	44,91
Банктардан тышкары акчалар (M0)	%	14,9	26,9	31,7	29,3	23,7	9,2	5,8	0,5	5,70	20,50	27,52	41,33
Акча топтому (M1)	%	14,0	24,4	28,4	24,7	22,9	12,4	12,3	15,7	7,40	23,10	27,31	36,07
"Тар" мааниде колдонулуучу акча массасы (M2)	%	15,9	23,1	24,9	20,5	18,9	12,0	11,7	15,6	8,60	20,80	25,28	32,51
Акча массасы (M2X)	%	16,7	21,7	21,0	23,9	18,6	16,9	16,2	19,1	9,50	18,60	27,55	30,59

¹ Улуттук Статистика Комитетинин маалыматы боюнча Кыргыз Республикасынын Улуттук Банктын эсептик көрсөткүчтөрү

² Булагы: Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети

³ Коэффициенттер акыркы 4 чейректи камтыган жылдык маалыматтардын негизинде эсептелет. II ч. үчүн алдын ала алынган маалыматтар.

2-тиркеме. Глоссарий

Базалык инфляция – бул, баанын кыска мөөнөттүү, түзүмдүк жана сезондук өзгөрүүлөрүн эске албаган инфляция: инфляция көрсөткүчүн эсептөөдөн сезондук, тышкы факторлор жана административдик белгиленген тарифтер менен шартталган товарларга баанын өсүшү алынып салынат.

Мамлекеттик казына векселдери (МКВ) – кыска мөөнөттүү (3, 6 жана 12 айлык) дисконттук мамлекеттик баалуу кагаздары. Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги МКВ эмитенти болуп саналат. МКВ Улуттук банк тарабынан өткөрүлгөн аукциондор аркылуу жума сайын жайгаштырылат. Аукциондорго тике катышуучулар катышуу укугуна ээ. Юридикалык жактар сыяктуу эле, жеке адамдар да Кыргыз Республикасынын МКВ ээси боло алышат. Чет өлкө инвесторлорунун МКВ рыногуна кирүү мүмкүнчүлүгү чектелген эмес. МКВнын экинчилик рыногундагы бүтүмдөр Улуттук банктын автоматташтырылган тоорук системасы аркылуу жүзөгө ашырылат, ал катышуучуларга өз жумуш ордуларынан МКВны сатып алуу/сатуу боюнча операцияларды ишке ашырууга мүмкүнчүлүк берет.

Мамлекеттик казына облигациялары (МКО) – пайыздык кирешеси (купон) менен, ошондой эле жүгүртүү мөөнөтү бир жылдан жогору болгон узак мөөнөттүү мамлекеттик баалуу кагаздары. Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги МКО эмитенти болуп саналат. Улуттук банк МКОнун чыгарылыштарын тейлөө боюнча башкы агент болуп саналат.

Акча базасы – Улуттук банктын жүгүртүүгө чыгарылган накталай акча боюнча милдеттенмеси жана Улуттук банктын башка депозиттик корпорациялар алдындагы улуттук валютадагы милдеттенмеси.

Акча топтому – ликвиддүүлүк деңгээли боюнча классификацияланган акча массасы: M0; M1; M2; M2X.

M0 – банктардан тышкаркы накталай акча.

M1 – M0 + резиденттердин улуттук валютадагы которулма депозиттери.

M2 – M1 + резиденттердин улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттери.

M2X – M2 + резиденттердин чет өлкө валютасындагы эсептешүү (күндөлүк) эсептери жана депозиттери.

M2X акча топтомуна камтылган депозиттер – жеке адамдардын жана юридикалык жактардын депозиттери, ошондой эле башка финансы-кредит мекемелеринин депозиттери, мында мамлекеттик башкаруу органдарынын депозиттери жана резидент эместердин депозиттери алынып салынат.

Башка депозиттик корпорациялар – борбордук банктан башка, бардык финансылык корпорациялар-резиденттер, финансылык ортомчулук алардын ишинин негизги түрү болуп саналат жана алар кеңири мааниде колдонулуучу акча массасынын (M2X) улуттук аныктамасында камтылган милдеттенмелерди чыгарышат.

Долларлашуу – өзүнүн улуттук валютасына ээ өлкөнүн ички акча жүгүртүүсүндө АКШ долларынын кеңири колдонулушу.

Инфляция – белгилүү бир убакыт аралыгында баалардын жалпы деңгээлинин өсүш тенденциясы, ал товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр куржунунун үй чарбаларынын керектөө чыгашаларынын түзүмүндө салмактанып алынган наркын эсептөөнүн

негизинде өлчөнөт. Кыргыз Республикасында инфляция деңгээлин мүнөздөгөн көрсөткүч болуп керектөө баа индекси саналат.

Номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекси (НЕАК) – бул, номиналдуу алмашуу курсунун салмактанып алынган орточо маанисин түшүндүрөт. Анда кароого алынып жаткан өлкөдө орун алып турган баанын соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдөгү баага карата өзгөрүү тенденциясы эске алынбайт.

Керектөө баа индекси – керектөөчү тарабынан өндүрүштүк эмес максатта сатылып алынган товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр топтомунун наркынын өзгөрүүсү чагылдырылат. Бул көрсөткүч инфляцияны өлчөө ыкмаларынын бири болуп саналат, ал калк тарабынан керектелген негизги товарлар куржунунун баасына салыштырууга негизделген жана чогуу алгандагы керектөөдө бул товарлардын салыштырма салмагына ылайык салмактанып алынган.

Реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекси (РЭАК) – бул номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун, соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдө орун алып турган баанын салыштырмалуу өзгөрүүсүнө ылайык келген өлчөмгө корректировкаланган, орточо салмактанып алынган маанисин түшүндүрөт. РЭАК өлкө валютасынын соода боюнча алдыңкы өнөктөш өлкөлөрдүн валюталарына карата салмактанып алынган реалдуу алмашуу курстарын эсептөөнүн негизинде аныкталат.

Core CPI индекси – бул азык-түлүк товарларына, электр энергиясына, газга жана отундун башка түрлөрүнө карата наркты эске алуусуз баалар.

Ноталар – бул Улуттук банк тарабынан жүгүртүүгө чыгарылган дисконттук баалуу кагаздар. Улуттук банктын Акча-кредиттик жөнгө салуу комитетинин чечими боюнча, ноталар 7 күндөн 364 күнгө чейинки мөөнөткө чыгарылат. Ноталар боюнча максималдуу кирешелүүлүк аукцион өткөрүлгөн күнгө карата аныкталган эсептик ченге барабар өлчөмдө белгиленет.

Репо шарттарындагы операция – келечекте белгилүү бир күнү, алдын ала макулдашылган баада кайра сатуу/сатып алуу милдеттенмеси менен экинчилик рыногунда мамлекеттик баалуу кагаздарды сатып алуу/сатуу операциясы.

Төлөм тендеми – резиденттер жана резидент эместер ортосунда белгилүү бир мезгил ичинде ишке ашырылган экономикалык операциялардын суммардык түрүн чагылдырган отчет.

Төлөм тендемнинин сальдосу – чет өлкөлөрдөн түшүүлөр менен чет өлкөлөргө төлөмдөр ортосунда келип чыккан айырма.

Соода балансынын сальдосу – экспорт жана импорт наркы ортосунда келип чыккан айырма

Эсептик чен – бул, акча кредит саясатынын инструменти, ал борбордук банк тарабынан белгиленген пайыздык ченди билдирет жана экономикада акча ресурстарынын наркын аныктоодо базалык багыт берүүчү катары кызмат кылат.

3-тиркеме. Кыскартуулар тизмеси

АӨБ	Азия өнүктүрүү банкы
ИДӨ	ички дүң өнүмү
МКВ	мамлекеттик казына вексели
МКО	мамлекеттик казына облигациясы
КММ	күйүүчү-майлоочу материалдар
ЕАЭБ	Евразия экономикалык бирлиги
ЕБРР	Европа реконструкциялоо жана өнүктүрүү банкы
КБИ	керектөө баа индекси
КЭР	Кытай Эл Республикасы
КР	Кыргыз Республикасы
ЭВФ	Эл аралык валюта фонду
Улуттук банк	Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
УСК	Улуттук статистика комитети
НЭАК	номиналдуу эффективдүү алмашуу курсу
ОПЕК +	Мунайды экспорттоочу өлкөлөр уюму
РЭАК	реалдуу эффективдүү алмашуу курсу
АКШ	Америка Кошмо Штаттары
ФОб	Экспортёр өлкөнүн чек арасындагы баа (free on board)
ФРС	АКШнын Федералдык резерв системасы
FAO (FAO)	Food and Agricultural Organization of the United Nations
COVID-19	2019-nCoV коронавирус инфекциясы (CO rona VI rus D isease 2019)
WGC	Алтын боюнча дүйнөлүк кеңеш
CPI	керектөө баа индекси (Consumer price index)